

magyar
műhely

186

magyar műhely 186

Művészeti folyóirat

www.magyarmuhely.hu

TARTALOM

Bíró József: Egyszerűen	1	Rőczei György: drága ügyvéd úr reggelei	40
Petőcz András: Papp Tibor halálára	2	Koller Renáta: Hová lett Malevics, 2015	50
Budjdosó Alpár: És szent emberek legyetek énelőttem...	4	Kudri Dávid: Kormos virágkoszorú.	
Németh Péter Mikola: VisszaSejtesít	10	Interjú Syporca Whandallal	52
Petőcz András: Vizuális versek Papp Tibor emlékére	14	MMG	
Nagy Pál: jegyzet	18	Szombathy Bálint: Nude re-con-tour.	
Szűgyi Zoltán: Gyászpillangóvers	20	Syporca Whandal kiállítása	63
Sulyok Bernadett: A fragmentumoktól a mandalákig. Papp Tiborról és a vizuális költészetről	21	Nagy Árpád Pika: A véletlen. Nagykáta-Erdőszőlő nemzetközi művésztelep	65
Sz. Molnár Szilvia: Mandalavariációk		Sipos Tünde: Feljegyzések éjfél körül. Barics	
Papp Tibornak	28	Sándor kiállítása	67
Kelemen Erzsébet: Teremtő erő és rend			
- Ujvári Erzsébet költészete	29		
Szombathy Bálint gyászbeszéde	37	Híreink	70
L. Simon László búcsúbeszéde	38	Munkatársaink	71

Megjelenik a Nemzeti Kulturális Alap, a Nemzeti Együttműködési Alap és a FENYŐ-KHT KFT. támogatásával

BÍRÓ JÓZSEF

Egyszerűen

(Papp Tibor emlékére)

:

mindig hiányzik valami
valami mindig hiányzik

:

mindig hiányzik valaki
valaki mindig hiányzik

:

má tól
TE is

PETŐCZ ANDRÁS

Papp Tibor halálára

mennyire messze van ma már Párizs, a Pascal utca,
mennyire távol van, nem is tudom, évek óta nem jártam ott,

meg sem ismerném talán, a metróállomást, meg a környéket sem,
és meg sem ismerném a műhelyedet ott, ahol laksz, a földszinten,

és a lakásodról is csak emlékfoszlányok vannak,
a falépcsőre emlékszem, ahogy felvisz, fel az emeletre,

és a falépcső alatt az ebédlőasztal, oda ültünk le mindig,
vacsoráztunk, és közben néztünk valami meccset, ez is jó volt,

és te azt magyaráztad, hogy a meccsekben az a csodálatos,
hogy előre meg nem írt *dráma*, vagyis irodalom az egész,

amikor először jártam nálad, még csak fiatal gyerek voltam,
valami *kicsinke* szobára emlékszem, tele könyvekkel,

azt a szót nem volt szabad kimondanom, hogy *emigráció*,
és elválasztott minket az otthon, meg a nyolcvanas évek,

meleg volt akkor, nyár, átizzadtad az inged, ahogy magyaráztál,
megmutattad, hogyan is kell képverset csinálni letrasettel,

izgatottan figyeltem szavaid, minden pillanatban tanultam tőled,
és tudtam azt, hogy most tanulok, hogy kezdődik valami fontos,

hogy most valami fontos történik velem, ott a párizsi nyárban,
boldog rácsodálkozás, elindul ott, akkor, *valami soha nem volt*,

utaztam Párizsba, hozzád, ha csak tehettem, te voltál *akihez*,
és eltelt így az idő, *ami van*, teltek az évek, kiindulási pont voltál,

kiindulási pont és cél, és minta és érték, igen, ez voltál nekem,
és megváltozott minden körülöttem, bármikor, amikor találkoztunk,

emlékszem, az ötvenedik születésnapodra tokaji bort vettem,
ráírtam a címkére még itthon, hogy *Papp Tibor költőnek*,

és úgy adtam oda, hogy remegtem szinte, mit szól a Mester,
és nem tudtam aztán, hogy évekig őrizted azt a palackot,

nem tudtam semmit sem, és nélküled nem lettem volna,
az első lépésekre te tanítottál, te voltál az, aki tartást adtál nekem,

mindenem volt a műhelyünk, a műhelyed, és mindenem volt mindaz,
ami vagy, ami voltál, amivé lettünk az évek során, és ma is

mindenem az a múlt, ami vagy, és magamban azt gondolom,
hogy meghalt valami, amikor nem tudtunk vigyázni erre a múltra,

mint ahogy meghalunk mindannyian, és ki tudja, mi marad utánunk,
és mindaz, ami vagyunk, mégis megmarad mindörökké,

mert mindaz, ami voltunk *itten* fényeskedik, *benne az éjszakában*,
valami fényesség vesz körül téged is ott, Párizsban, a rue Pascalon,

és valami fényesség ragyog errefelé is, Budapesten meg Tokajban,
és Debrecenben is, ragyog valamiféle fényesség körülöttem, körülöttünk,

általad készített térképek mutatják nekünk az utat valahol a magasban,
és az ég monitorján különös, gyönyörű szövegek jelennek meg,

villózik minden egyre, látod-e, Tibor, látod-e, Maestro, hogyan is
él mindaz, amit megteremtett véled az a csapat, akik valaha voltunk

Bujdosó Alpár

ÉS SZENT EMBEREK LEGYETEK ÉNELŐTTEN. . .

~~.....~~
~~.....~~
~~.....~~

Nagy fehér tábla: B. KÖZPONTI ELMEGYŐGYINTÉZETE. Hosszu, négyszögletes, szabályos tábla.

Porta. Üvegablak; a beszélőablak kinyílik. Portás.

- Hová? - C Pavillon, tizenegyes.

Park, Fák, Nyírt gye. Sétány, fehér, betonozott. Kattognak a lépései. Szabályos kattogás, férficipő hangja.

C pavillon. Kockaalaku, szürke épület. Hosszu sorokban ablakok. Kapu. Nehézsen nyílik, hidraulikus zárberendezés van.

Ajtók, Ápolók. Fehérek. Ajtószámok. Tizenegyes.

- Hát te?

- Gondoltam megnélek. Hogy vagy?

- Jól. Megjött. Lefogyott csont és bőr. Rongyokban van. Meg kell fürdetni. Mit fog szólni hozzá? Olyan, mint amikor elvitték. Véres csomókban lógott a haja. Néhány hajszál tapadt a kalapácsra. A nyomozó figyelmesen vizsgálta. Ő integetett. Most visszajött. - Ulj le.

- Mit csinált az egész nap? Nem ő az oka. Szerelmes volt. Ha valaki tudja, az áruházban én igazán. Szép volt. Most is az. Így adódott. Alttá nariányák között: "Nyolcas, nyolcfelelem?" Ebédidőben eljött sétálni. Incelkedett, játszott. Fialat volt.

"Eljön este táncolni?" Eljött. Élni akart. ~~.....~~ Velem akart élni.

Igy adódott.

- Adnak enni. Adtak-e neki enni? Tizenkét évig. Azt hittem ebédre visszajön. Kint rogott minden, az ajtón türelékpör sudult be. Beesukta maga után. Tizenkét éve. Nagy munka, sokan voltak. ~~.....~~ is kevesen. Árkot, lövésárkot kellett ásni. Tizenkét évig. A piramisokat is soká építették. Mély és hosszú árkot

- 2 -

átak. Most visszajött. Elhosta a kalapácsot?

- Nem sazarlak? Összefolyik az idő. Nevetett. Kacagott. Hónapok, és kacagott. Boldog volt. Táncoltunk, táncolt hónapokig és kacagott. De mit még? Táncoltunk és kacagott. De hónapokig? Hónapokig? Augusztustól januárig? Hátradobott fejfel forgott és kacagott. Más? És más nem történt? Hónapokig?

- Néha kisétálok a városba, a fák közé. Nagy fák között volt. Fenyőfák.

~~.....~~ Nem szödek, Nem melegek. Feketék, hidegek. Tiskókéek, mint a szögesdrót. Körülvették a fenyők, a feketék, ~~.....~~ lövésárkot kellett ásni a fák között. Először el kellett takarítani a földről a tiskókat. A szöges tiskókat. Csakányt, lapátot. Egy-kettő, egy-kettő. Ütemesen. Oda akartam futni. Meglelni, táncolni. A szögek! A tiskók! A drót! Messziről néstem. Egy-kettő, egy-kettő. Ütemesen. Csakány és lapát. A fekete tiskók.

- A, csókol. Nem tudott bejönni. ...forgott és kacagott. Az eskivőn is,

az eskivőnkön. Ő volt a legszebb. Énekeltünk. Ittünk. S. is ott volt, G.

is. S. fia is, A. Nyolcéves volt. Most? Eltűnt. Eltűnt a látókörből.

És ő csak forgott és kacagott. Ő volt a legszebb az eskivőn, az eskivőnkön. Szeretett, tudom, hogy szeretett. Az az éjszaka, az eskivő éjszakája. Szeretett. Szeret most is? Miért? Miért adódott így? Ő nem tudott várni? Ő nem bírta?

Senki nem bírja? Mások igen. Vagy azok se? Csak mondták? Csak mondják?

Vagy jobban tudtak szeretni? Vagy nem szerettek egyáltalán? Csak a világ miatt?

Csak ~~.....~~ vártak? Hogy megmutassák? Pedig ő szeretett. Tudom. Tudom, hogy szeretett. Mégsem tudott várni? Vagy meghaltam? Azt hitte? Azt hitte, hogy meghaltam?? Ott maradtam? Meghaltam?

- Igen. Ebédidőben. A nyomozó csak nézte. Figyelmesen vizsgálta a ka-

lapácsot. Véres hajszálak tapadtak rá. ~~.....~~ Haja is véres csomókban lógott. Leütöttek. Leütöttek és elvitték a pénzt. Leütöttek, értette? Nem hitte. De miért nem hitte? Történt már ilyen. Történik ma is. Ma is történt. Nem hitte. Hideg volt. Hideg volt a szoba is. Kimért volt. "Velem jön". És el kellett vele mennem

nie. Miért vele? Velem jöhetett volna. Haza. Együtt. De velem nem jött. Elment vele. És elvitték a kalapácsot is. A hajszálakkal. Egyedül. Mindig egyedül. Élni akart. Élni akartunk. Most egyedül. ~~szomorúan~~

- Est kildi. Képtold meg, jó. Éltünk, élhettünk volna. Reggel ~~el~~, de együtt. Este haza, de együtt. És otthon együtt. Együtt, egész nap együtt. A haját, az aróát. Simogatni. Ölgögni, egymással, egymásnak. Nevettünk, semmi. Csak nevetünk, mert jó volt. Mert együtt jó volt. Nem volt világ, nem volt körülöttünk világ. Nem volt senki. Csak mi voltunk, ketten. Együtt. As a két év? ~~szomorúan~~ Kibírtam. Ő is. Készen haza is jöhettem. Hétvégén. Hétvégén hazajöttem egyenruhában. Ledobtam. És megint együtt. Nem volt világ. Egyenruha se, űrmester se. Az ajtóban elmaradtak. Csak mi voltunk ketten. Így maradhattunk volna. Nem bírta? Nem bírt várni?

- Krém? Visszajött. Szomorú volt, megharagudott. Szomorú volt és sovány. Rongyos. Csak ült és nézett. Egy szót sem szólt. Miért nem? Miért nem kiabált, szidott? Elfáradt. Elfáradt a csáknányosában. As árok. As a lövésárók. Ő ásta, ő ásta egyedül. Abba fáradt bele. A fenyők között ő ásta az árkot. Egyedül. Hosszu, mély árok. ~~szomorúan~~ Nagy, mint a piramisok. ~~szomorúan~~ Nagy dolog. Ő ásta egyedül. Hosszan, űtemesen. Nem engedtek hozzá a fák. Mint a szögcsodót. Mégis visszajött. Vissza, egyedül. Nem szólt, nem kiabált, csak ült és szomorú volt. Haragudott. Haragudott? Nem engedtek be hozzád! Érted? Nem engedtek be hozzád a fák! Meghaltál! Meghaltál, érted? Egyedül. Egyedül vagyok. Egyedül voltam. Egyedül, e-gye-dül, érted meg! Nem érti. Nem értette. Szomorú volt és sovány. Rongyos.

- Tudom, hogy szereted. Szereti. Szerette. A krémet. Nyakba ugrott, ha hostam. Szereti, mint a lánya. A lányom. ~~szomorúan~~ Olyan mint ő, olyan mint én. Mi voltunk hárman. Ma is mi vagyunk hárman. Ő itt, én ott, ő amott. Akkor együtt voltunk. Szerette a lányát, a lányunkát. Szerette? Szeretem. De miért nem tudott várni? Miért nem tudtak várni? Tudta, tudhatta,

hogy visszajövök! Azt hitte, hibette, hogy pár óra az egész. Lövésárkot kellett ásnia; nem messze. Nem tart soká! Hat évig. Hat év múlva jöttem vissza. Csak rá gondoltam. Csak? Idegen, idegenek. Köröskörül csak idegenek. Egyedül voltam. Sokáig egyedül, hat évig. Akkor is egyedül voltam, még ~~szomorúan~~ vele is. Neve? Nem emlékszem. Olyan volt mint ő? Nem tudom. Őt kerestem benne? Lehet. Szabadulni? Szabadulni a csöndből? Az űrjítő csöndből? Az egyedüliből, abból, hogy nincs ott. Szabadulni. Haza jönni. Haza kellett jönni. És addig? Addig? Élni kellett. Mert haza kellett jönni, mert várt, mert... Nem tudott várni? Miért nem tudunk várni?

- Hogy élis? Elvitték. Elment velük. Véres csomókban lógott a haja. Visszajött. Tizenkét év után itt van. Gyere közelebb! Nem engedik, nem engedi a nyomozó. A tiakés, szüges fák. Csak ül és néz. Szomorú, haragszik. Nem engedtek be hozzád! A nyomozó, a kalapács! Nem érted? Űtemesen, egy-kettő, egy-kettő! Kéztünk szüges drót. Űszszévéresték a tenyerem. Szurt, hasított. ^{1 2} A nyomozó ~~szomorúan~~ ^{6 3 4 5} vizsgálta a véres hajszálakat. Űtemesen, egy-kettő, egy-kettő. A kalapácsal, leütötték, higgye el! Miért nem? Miért?

- Mint mindig. Semmi nem változott. Sokáig egyedül. Sokáig csak rá gondoltam. Aztán jött ő. Ruhát adott, enni adott, szólt. Rá gondoltam. Jött minden nap. Szólt. Szomorú volt. Minden nap jött, vártam a kapuban. Csak nézett, állt. Nem szólt már. Héntem, nem szóltam. Rá gondoltam. Fehér volt az arca. Köngyözött? Mozdulatlan. Soha nem nevetett, soha nem kacagott. Még akkor se. Ketten, kettesben egyedül. Télien, a hóban, negyvenfokos hidegben. Körben csak erdő, fekete erdő. Egyedül voltunk. Nem tudott már táncolni. Nem dobta hátra a fejét. Nem forgott. Nem kacagott. As erdő, a hó és a hideg. Megfagyott.

- Semmi nem változott, Semmi. Vaságysak, fehérretek, Ablakok, kilincs nélkül. Székek, fehérretek. Arcok, mozdulatlan, fehér arcok. Éjjeliszekrények, fiókok. Vas éjjeliszekrények. Kerek, fehér lámpabúra. Csöngő, csöngőgomb. Ajtó. Nagas, fehér ajtó. Csöngő, csöngőgomb. Lámpabúra. Fehér éjjeliszekrények. Arcok, mozdulatlan sápadt arcok. Székek, ablakok, fehér vaságysak.

- Nem, nem változott. Élek. Ót kerestem, visszajöttem. Kerestem a kacagását, ~~hát~~rádobott fejét. ~~Kettőnket~~ együtt. Nem kacagott, komoly volt. Ősintén elmondott mindent. Mindent. Egyedül voltam, meghaltál. Mondták, azt mondták. Most hogyan? Hogyan tovább? Már két lányom van. Kettő. Én nem kacagott, ilt mereven. Kérdezett. Nem válaszolt. Tőlem kérdezte, nem válaszolt. Mit? Hogyan? Hogyan tovább? Egyedül. Tovább.

- Kóstold meg te is. Jó. Most itt van, astán elmegy. Megint egyedül. Fehér kőpenyek, Fehér falak, Fehér ajtók. Semmi. Egyedül, üresen.

Nincs. Nem vagyok, ő sincs. Csend, minden fehér.

- Nem, most nem. Maradhatok még? Jó vele lenni. Ha jön, ha jön a másik, elmegyek. El kell mennem. Miatta. Miatta? Miattam? A másik miatt? El

kell mennem. Hosszu időre, megint hosszú időre. Vissza, vissza a hidegbe, ~~tőlbe~~, ~~fák közö~~, ~~fényök közö~~. Egyedül. ~~Ő is. Pedig neki~~ ~~semmi~~ ~~van~~ ~~ott a másik.~~ A másik és én.

Én és a másik. Mégis egyedül. Nem nevet. Nem kacag. Nem dobja hátra ~~fejét~~. Nem táncol. Megfagyott. ~~És~~, ~~az~~ ~~Érdő~~ és ~~hideg~~.

- Maradj. Ugris csüszgetnek, ha menned kell. Ha menned kell. Jobb.

Jobb nekem. Jobb nekem. Akkor jön a semmi, az üresség, a fehér. Nincs tél, nincs hideg, nincsenek fák, nincs szügesdrót. Nincs árok, mély, nagy futóárok, mint a piramisok. Nincs ór, nincs nyomozó, nincs kalapács, nincs hajszál, nincs vér. Nincs semmi. Semmi sincs. Csak fehér falak, fehér ajtók, fehér kőpenyek

vannak. Csak a nincs, csak a semmi.

Vaságyak, fehérek. Ablakok kilincs nélkül. Székek, fehérek. Arcok, mozdulatlan, fehér arcok. Kerek fehér lámpabúra. Csüszgő, csüszgőgomb. Ajtó, magas, fehér ajtó.

Arcok, mozdulatlan fehér arcok.

Csend. Jó csend. Jó fehér.

Csend. Semmi nem mozdul. Ő se. Itt van.

Csend. Csendben. Együtt. Vele. Velük.

Csend. Itt van. Így lehetett volna. Mindig.

Csend. Vele, velük. Velük. Ugyanas. Egy.

Csend. Mindig. Mindig így lehetett volna. De nem. Nem.

Csend. Egy? Ketten? Ketten egy?

Csend. Nem. Nem így lett. A másik. Jött a másik.

Csend. Ketten? Miért? Miért kettő? Miért ment el?

Csend. A másik. Jött. Jött, mert elmentem. Miért?

Csend. Miért ment el? Miért jött ő? ~~Őt~~ ~~is~~ elvitte a nyomozó.

Csend. Miért kellett elmennem? Miért jött a másik? Neki is el kellett menni?

Csend. Miért?

Csend. Miért?

C s e n d.

Éles, hasító csüszgetés. Vaságyak, székek, ablakok, lámpa. Mozgó kesek, csüszgő lábak, kinyílnak az ajtó. Kinyílnak az ajtók. Csüszgő, piros csüszgőgomb. Éles, hasító, csüszgetés.

- Nemem kell. Isten veled. Isten veled. Megint hat év? Megint egyedül? Várni? Vár rám?

- Isten veled. Isten veled. Visszajön? Visszajön? Várjalak? Meghalsz? Meg tudlak várni? Meg tudsz várni? Várni.

Tizenegyes szoba. Ajtók, ajtószámok. Fehér ajtók, ápolók. Siető ápolók. Lépcső, lépcsőház. Kapu, nehezen nyíló, hidraulikus zárberendezésű kapu. Kockaalakú, szürke épület. Hosszu sorokban ablakok.

C Pavillon.

Szabályos, kattogó lépések. Főrficipő hangja. Sétány, fehér, betonozott. Park, Fák, Nyírt gyepl.

Porta, Üvegablak. Portás.

- Visszontlátásra.

Nagy fehér tábla: B. KÖZPONTI ELMÉNYGÖGYINTÉZET

Hosszu, négyzetes, szabályos tábla.

Bécs, 1969. április 22

- Vörös patkányok — Zöld poéták — Fehér svábbogarak
- Lövedék szavak — Holdkompok távolodóban
- Kaszányaudvar mondatok
- Ideiglenes szóközök — ideiglenes sikátorok.

.....
Az újszülött INTERtextus

a HANGOSBEMONDÓBÓL
 lassítva befut a peron elé
 Betlehemi vasutasok állják körül
 a személyvonatot — Izzadtan tolató jajok!
 Ünnepek dátumos kosárban —
 Tudd hogy így születik mindenki

Vers-fia-lánya

Csak a Tiéd nem!

Mert a költészet Malmai

hitetlen sorokat darálnak - zabálnak

A

lira

Ma mint

csúszópérez

mint a vanília

az ápolónő zsebében lapul

Ágyszagú a poézis

és a veseszorító esti ködben

mikor lejön a hegyről az a meghasadt fenyő:

I

H

L

E

T --- Ó uram-isten!

Hol van:

— na mond katéterezés közben — **Z a r a t h u s t r a**

az oroslánfényű költemények elíziumi kertje? — S hol az a **káczia-illatú**

Jó

„puha tűz

puha láng

csupa vér

a parázs

szólnak a nyír-hege

dük --- „ már

Tiszta az ünnepi tisztás

„tűzből futnak az árnyak

tűz közepéből a füst

hajlik az ünnepi táncos

szél fúj dob pereg üsd”:

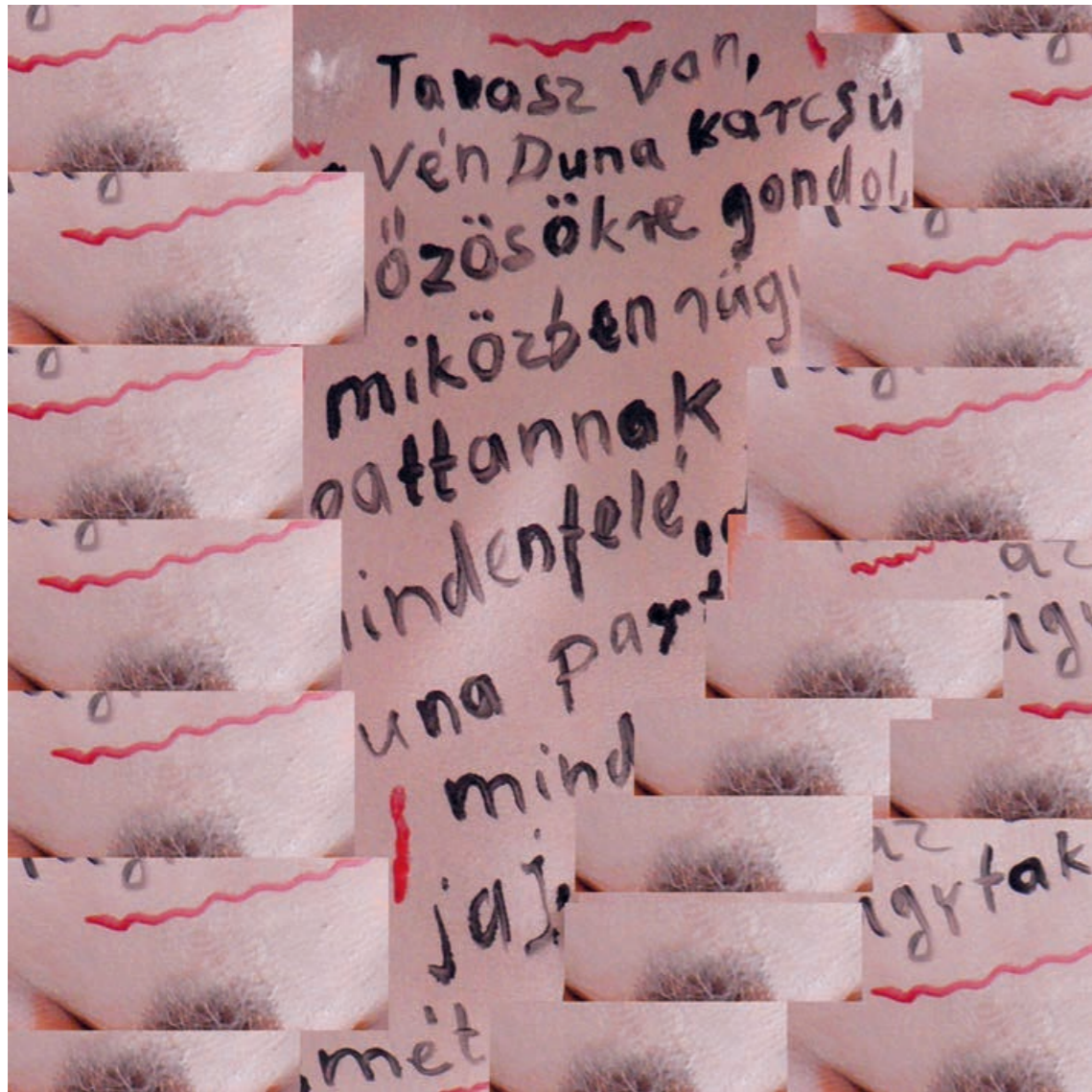
**"dob dob dob duda / duda duda dob duda
 dob zene dob dob / duda duda dob dob
 duda - - - / dob duda duda duda
 dob zene zene dob / dob duda dob
 dob dob duda duda / üsd „ ---**

Újra dátumozva: Vámosmikolában, 2018. Április másodikán, végkifeletképp július 18-án.

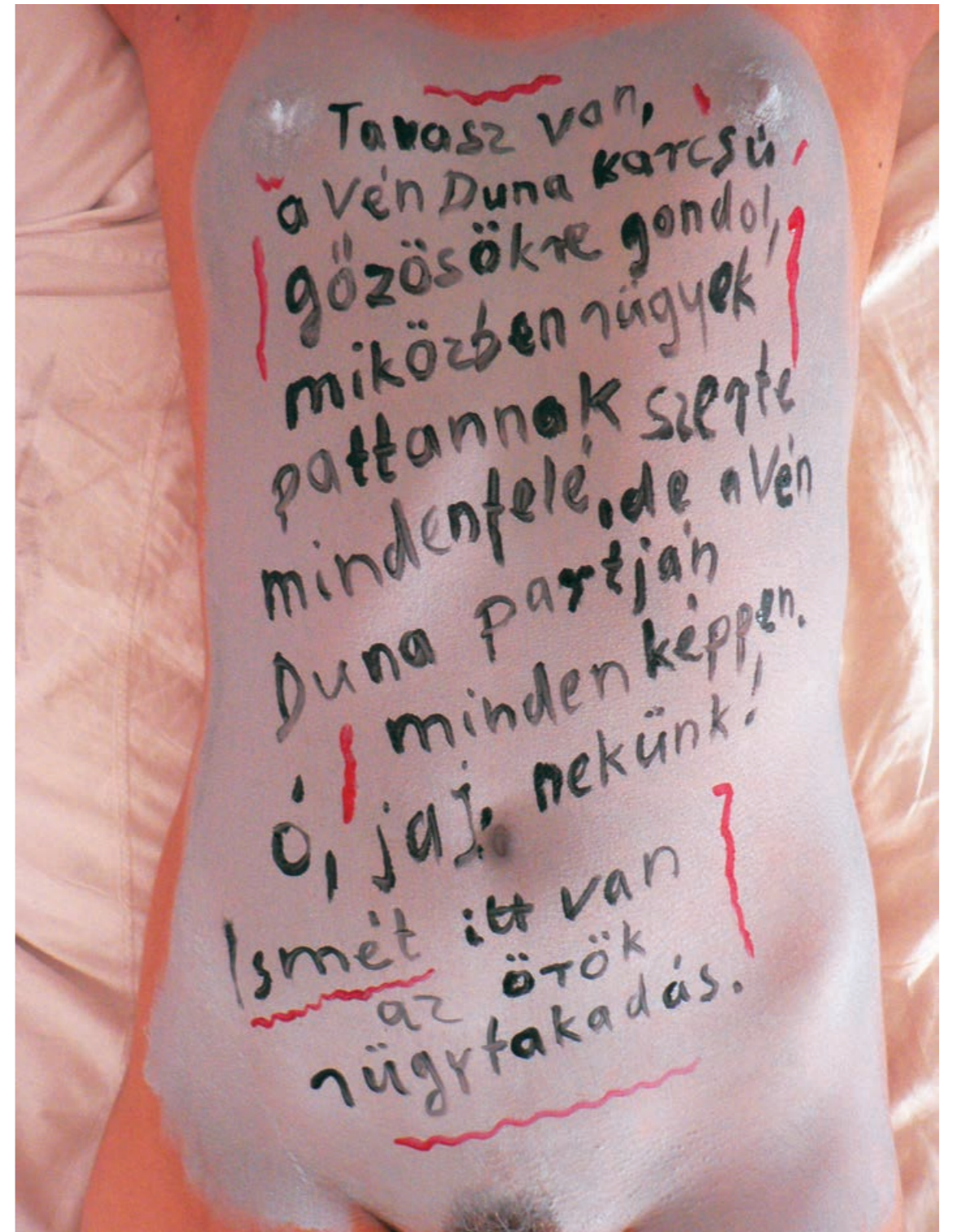
(Az idézett szövegek Weöres Sándor verseiből valók, melyek Papp Tibor Pogány ritmusok című opusában vendégeskednek.

„A vendégszövegben kirajzolódó világ problémáinak megmutatását elsődleges hermeneutikai alapfeladatként vehetjük számba. Kreativitás és öröm csúcsmélységeinek megjelenítése, valamint tragikus létszemlélet szenvedéssel, halállal, bűnnel az emberi élet határtapasztalatainak feltárásával jelzi a szövegértelmezés és egzisztenciaértelmezés párhuzamba állítását.”)

Bohár András: Egzisztencia és intertex: Vendégszöveg 1
 Idézet Paul Ricoeur Bibliai hermeneutika c. művéből

Tavasza van 1-2.

NAGY PÁL

jegyzet

Kedves Tibor!

Talán meglepődsz, hogy levelet írok neked, haláloed után: senki sem tudja megmondani, hogyan éljük meg halálunkat, mit érzünk, mit gondolunk, mit felejtünk. Ki tudja, mi vár ránk odaát. Én például feltételezem, hogy nem szűnünk meg *gondolkodni*. Ezra Pound, akit annyira szerettünk, így írta volt: „Holtan is elméje birtokában!” Levelemet tehát nem (vagy nemcsak) azoknak szánom, akik haláloed után még itt maradtak, s most jó vagy rossz lelkiismerettel emlékeznek rád, hanem azoknak is, akik már nincsenek közöttünk.

Ez persze úgy hangzik, mintha elhatározta volna, hogy elmész, holott haláloedban éppen az a halálos, hogy a halál az abszolút kényszer szinonimája: nem lehet nem meghalni.

Te sokáig küzdöttél a halállal; közben többször láttuk egymást, s ami rendkívüli módon imponált nekem: nem úgy tűnt, hogy ebben a küzdelemben mindenképpen alulmaradsz. Nem ez lett volna az első „csoda”; a csodák sorozata az életünkben régen elkezdődött.

A legnagyobb csoda a *Magyar Műhely* megszületése volt, 1962-ben. Akkor legalábbis mindenki csodáról beszélt: néhány éhenkórász párizsi fiatalember, akinek zsebében se tallér, se frank, se pengő, de még csak forint sem csörgött, idegen nyelvi környezetben magyar nyelvű irodalmi, művészeti és kritikai folyóiratot alapított, évente hatszori megjelenést ígérve. (Ez volt talán az egyetlen ígéret, amelyet nem tudtunk megtartani.)

A folyóirat megszületett, s még ma is él; lassan hatvanadik születésnapját ünnepelheti, immáron Budapesten. A századik szám még Párizs-Bécs-Budapest megjelöléssel 1996-ban jelent meg, de a folyóiratot már 1989-ben hazavittük (75. szám), s 1990-ben az új - fiatal hazai írókkal megerősödött - szerkesztőség is megszerveződött. Mi, idősebbek (az „alapító szerkesztők”) lassan átengedtük a lapot a fiatal szerkesztőknek.

Azt hiszem, felesleges hangsúlyoznom, hogy nehezen engedjük el gyermekünk kezét, aki időközben felnőtt emberré cseperedett. A „hazai” *Műhely* azóta a 185. számnál tart, s - a Magyar Műhely Galériával együtt - a magyarországi művészeti és irodalmi avantgárd egyik biztos bázisa.

*

Annak idején óriási erőfeszítéseket tettünk a *Magyar Műhely*ért. Mint azt barátunk és munkatársunk, a Kanadában élő Vitéz Gyurka mondotta, erre senki sem kért fel bennünket, önként vállaltuk: fiatalok, erősek voltunk. A kezdeti támogatáskeresés, előfizető-gyűjtés korszaka után kitanultuk a nyomdász-mesterséget: gépszedő (sorszedő), majd fényzedő szakmunkások lettünk. Hétköznap, nappal Ioan Cuşa

román költőbarátunk nyomdájában dolgoztunk, fizetett szakmunkásként - ezért, csak ezért volt és van viszonylagos biztonságot nyújtó nyugdíjunk. Este, a hétvégeken szedtük, tördeltük a *Magyar Műhelyt*; bér munkát vállaltunk, nem sok szabadidőnk maradt. Több mint két évtized telt el így; erőnk, energiánk lassan, de biztosan fogytak. Szerencsére szerkesztőtársaink, barátaink sokat segítettek (főleg a bécsiék; Bujdosó Alpár és Megyik János), az asszonyokról nem is beszélve. Neked Gombos Zsuzsa volt méltó társad, nekem francia feleségem, Emilienne Deschamps. A magyar irodalom nem is tudja, mennyit köszönhet nekik: a türelem volt legfőbb erényük.

Nem időzöm a részleteknél, ami a *Magyar Műhely* történetét illeti, hosszasan írtam a lapról, a fontosabb eseményekről háromkötetes önéletrajzomban (Kortárs Kiadó, 2001-2004). Ami a te (magyar nyelvű) irodalmi munkásságodat illeti: életművedet a *Magyar Műhely* neked szentelt különszámában (1996 júliusa) próbáltam elemezni. Inkább életkörülményeinkre térek még vissza.

Avantgárd alkatú írók voltunk, magyar földön eleve kudarcra ítélve. Ezt nehezen viseltük, nehezen viselted te is. Ám Kassák Lajos példája lebegett előttünk; hétköznapi életünket - ugyanúgy, mint Kassák életét - a körülöttünk nagy számban gyülekező tehetséges fiatal írók szeretete, elismerése könnyítette meg. S az a tudat, hogy a magyar irodalom változására, fejlődésére a *Magyar Műhely* irodalma akkor is hatott és hatni fog, amikor ezt a hatást a konzervatív erők, konzervatív emberek nemcsak nem kívánták, nemcsak nem kívánják, de határozottan akadályozni próbálták, s ma is akadályozni próbálják.

A magyar irodalom színe-java, főként azok, akik a pálya szélére szorultak, a *Magyar Műhely*ben mindig otthonra találtak. Ők szerették és becsülték a folyóirat szerkesztőit, munkatársait: a „műhelyes” írókat; befogadták munkáikat. S számos fiatal magyar író ma is megkeres bennünket vagy a Petőfi Irodalmi Múzeumban elhelyezett Magyar Műhely-archívumot kutatja.

Az igazi kárpótlás azonban befogadó országaink elismerése volt. A mi kétnyelvű irodalmi munkásságunkat francia íróbarátaink megbecsülése éllette, de angliai, amerikai, kanadai és más országokban élő munkatársaink is számíthattak országuk modern szellemű értelmiségének támogatására. A francia Centre National du Livre még anyagi támogatást is nyújtott folyóiratunknak, hogy a fordítói-kritikai munkánkat honorálja.

Ennek az írói kétnyelvűségnek a feldolgozása még várat magára, de a munka megkerülhetetlen. Annyit már most is megállapíthatunk, hogy a fizikai munka (a nyomda) és a kétnyelvűségből adódó feladatok elvégzése óriási munkát követelt. Belefáradtál, belefáradtunk. S amikor végre fiatal barátaink vették át a *Műhelyt*, már - úgy látszik - késő volt. A kor kórjai támadtak ránk, életerejüket nagyjából felélt emberekre.

Meggyőződésem, hogy még jó néhány évig köztünk lehettél volna, ha több tartalékod van életed spórkasszájában.

De égtünk, elégtünk.

Isten veled, Tibor! Viszontlátjuk egymást, ha van viszontlátás.

SZÚGYI ZOLTÁN

Gyászpillangóvers

In memoriam Papp Tibor

Térkép. Jel. Óra.
Tokaj. Párizs és Buda.
Disztichon Alfa.

ITEM

*Bűvös négyzet - új lakhelyed -
Kosztolányi szomszédságában.*

SULYOK BERNADETT

A fragmentumoktól a mandaláig

Papp Tiborról és a vizuális költészetéről

A Magyar Műhellyel úgy kerültem kapcsolatba, hogy a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárában én kaptam feladatul a folyóirat szerkesztőségi dokumentumainak és levelezésének feldolgozását. A több mint hatvan kéziratári dobozban lévő kollekciónak Nagy Páltól került a magyar irodalom egészét (határon innen és túl, illetve a világ minden szegletéből) gyűjtő és közkinccsé tevő intézményünkbe, még 2005-ben.

A lap fennállásának 50. évfordulója tiszteletére, 2012-ben kiállítást rendeztünk Sípos László művészettörténész kollégámmal közösen. A tárlat anyagának összeállítása során ismerkedtem meg a Magyar Műhely egykori szerkesztőtriászával: a Párizs melletti Montrouge-ban Nagy Pállal, a Bécsben élő Bujdosó Alpárral, s Párizsban Papp Tiborral - akinek emlékére ajánlom ezt az írást. Két évvel később mindhármuktól hazaszállítottunk további képzőművészeti alkotásokat, könyveket, audiovizuális műveket; Papp Tibortól és Bujdosó Alpártól a birtokukban lévő kéziratok dokumentációját, így a Magyar Műhely korpuszának mondhatni teljessége elérhető a gyűjteményünkben.¹

A Magyar Műhely körét az avantgárd fogalmával hozzák kapcsolatba, melynek a folyóirat az 1970-es évektől vált markáns képviselőjévé. Hegyi Lóránd ezen évtized végén ismerkedett meg velük, és a 20. századdal foglalkozó művészettörténészként fontosnak tartotta az avantgárd áramlatok folytonosságának hangsúlyozását. Már az 1980-as évek közepén felhívta a figyelmet az avantgárd irányzatok kettős természetére, ami a tradícióhoz, a múlt kulturális örökségéhez való viszonyulásukat illeti. Az avantgárd „számára a múlt, a történelem nem létezik többé, s kísérletei teljes mértékben jövőre orientáltak”. Ezzel párhuzamosan, már 1917 és 1925 között kimutathatók általa transzavantgárdnak nevezett törekvések, amelyek szerint „a jelen és a múlt egyetlen összefüggő folyamat, a jövő meglehetősen bizonytalan és kiszámíthatatlan”. Ez esetben „a kultúrtörténeti tradíció bármely mozzanata alkalmas lehet arra, hogy a modern személyiség önmaga szellemi helyzetét, létét, szorongásait és kételyeit általuk - is - kifejezhesse. [...] a mindenkori transzavantgárd szemlélet elutasítja a reduktívizmus minden formáját”.²

1 A Magyar Műhely egyik alapító szerkesztője, az 1964-ben Magyarországra visszatért Parancs János örökösétől 2018-ban került a Petőfi Irodalmi Múzeumba (PIM) a költő hagyatéka, melynek révén tovább gazdagodott a folyóiratra vonatkozó gyűjteményünk.

2 HEGYI Lóránd, *Avantgarde és transzavantgarde - A modern művészet korszakai*, Magvető, Budapest, 1986, 128-129.

Hegy Lóránd az 1970-es években kibontakozó posztmodern is a transzavantgárd jelenségkörébe sorolja, háttérben pedig a modern ipari civilizáció emberének válság- és veszélyeztetettségérzetét látja. Így fogalmazódik meg a „posztindusztriális értékek” keresése, a technikai fejlődés antihumánus mozanatainak feltárása, a személyiség épségének, autonómiájának megőrzésére való igény. Az 1980-as években egyfajta radikális eklektika megjelenését mutatja ki, melynek „alapja a történelem és a kultúrtörténet személyessé tétele [...] a modern személyiség kulturális »beágyazottságának« tudatosulása. Az Én a maga önmeghatározási kísérleteit kiterjeszti a múltra és a helyre, a »kulturális metafora« egészére [...] a jelent is egyfajta »stilizált történelemnek« tekinti, amiben sokszor ismételt kulturális motívumok kapnak merőben új értelmet, megtartva mégis régi, történeti jelentésrétegeiket is.”³

Mindebből az következik, hogy „az avantgarde expanzionizmus értékrendszere nem az egész modern művészet általános és állandó értékrendszere. Tehát az értékrendszerek is történetiek, változóak”,⁴ a modern művészet jellegzetessége az értékpluralizmus. „A transzavantgarde művészetben a személyiség válik abszolúttá. Ez a személyiség ugyanakkor önmagát mint a »kulturális metafora« megszemélyesítőjét tételezi.”⁵

Papp Tibor harmincnál is több könyvet írt, három önéletrajzi ihletésű regényt (*Egy kisfiú háborús mozaikja* [2003], *Olivér könyve* [2004], *Innen el* [2012]), verseket, esszéket és tanulmányokat; legtöbb alkotása pedig a vizuális költészethez tartozik.

A képvers műfaji megerősödésének, 20. század eleji művészetelméleti háttérének áttekintése során, az avantgárd irányzatok megjelenésével meggyengült az arisztotelészi esztétika egyik fő tétele: a mimézis elvének követése a művészetben. Az alkotók többé nem érezték szükségét annak, hogy műveik legfőbb mozgatója a valóság tükrözése legyen. Ezzel párhuzamosan a képzőművészet és az irodalom közötti határ átjárhatóvá vált. A század '60-as, '70-es éveiben a vizuális és a konkrét költészet, majd a lettrizmus a hagyományos irodalmi szöveget alkotóelemeire bontotta, ugyanakkor új konstrukciót hozott létre belőlük. Szombathy Bálint *Irodalmon innen és túl* című tanulmányában így határozza meg az experimentális irodalom jellegzetességeit, amely új befogadói stratégiát kíván: „Az avantgárd művészetrel találkozó irodalomkritikus egyetlen bölintással tudomásul veszi a látványt, az új vizuális élményt, de a szavakat csak irodalomként tudja felfogni, a látványt képzőművészetként. Ez a feldaraboltság még az előző századokból örökölt teóriából ered. [...] destrukcióval, de ugyanakkor, egyidejűleg, újjászervezéssel van dolgunk.”⁶

A képvers 20. századi reneszánsza Nagy Pál szerint Stéphane Mallarméhoz köthető: 1897-ben készült el *Un coup de Dés jamais n'abolira le Hasard* (*Egy kockadobás nem vet véget a véletlennek*) című költeményének nyomdai kefelevonata. A könyv azonban már nem jelent meg, mivel Mallarmé 1898-ban meghalt. A Magyar Műhely francia nyelvű testvérrelapja, a *d'atelier*, összefogva a *Change* című francia avantgárd folyóirattal, megjelentette az eredeti kefelevonatot figyelembe vevő *Kockadobást* 1980-ban,⁷

3 *Uo.*, 135.

4 *Uo.*, 136.

5 *Uo.*, 149.

6 SZOMBATHY Bálint, *Irodalmon innen és túl*, Új Symposion 1987/11-12., 20-22.

7 NAGY Pál, *Az irodalom új műfajai*, ELTE BTK Magyar Irodalomtörténeti Intézete – Magyar Műhely, Budapest, 1995, 111.

amit Mitsou Ronat, a francia Nemzeti Kutatóközpont munkatársa rendezett sajtó alá, s Papp Tibor végezte a nyomdai kivitelezést. Képverssel, tanulmánnyal közreműködtek: Philippe Dôme, Jean-Pierre Faye, Rodolfo Hinostroza, Claude Minière, Bruno Montels, Nagy Pál és Jacques Roubaud.⁸

Nagy Pál *Az irodalom új műfajai* című monográfiájában a képvers alábbi három csoportját különbözteti meg: 1. *carmina figurata*, figurális képvers (a régi idők képversei, a kalligramma-típusú képvers); 2. a mandala-típusú képvers, kör vagy négyzetes forma jellemzi, középpont körül szerveződik (Papp Tibor logo-mandalái); 3. a lettrista típusú képvers, plakátvers (Kassák *Tipográfia* című betűverse 1921-ből, L. Simon László: *met AMorf ózis*).⁹

Bohár András a Magyar Műhely vizuális költészetén belül három jellegzetes irányzatot különített el: a tradicionális vizuális költészet kreatív továbbértelmezési lehetőségei (Székely Ákos, Lipcsey Emőke, Hegedűs Mária, Bari Károly); a koncept és konkrét költészet variánsai (Petőcz András, L. Simon László, Géczy János, Szombathy Bálint) és az intermedialitás és a technika kreatív alkalmazásai (Papp Tibor, Nagy Pál, Bujdosó Alpár).¹⁰

A vizuális szövegirodalom (a műhelyesek nyomán Petőcz András használja e terminust) olyan kiemelkedő csomópont, amely mindig a teljesség igényével lép fel, *totalis* költészetként jelentkezik. Elsősorban médiumigénye ennek bizonyítéka: költői performanszon szívesen hasznosítja a legkülönbözőbb tárgyakat (a gumibabától a vízzel töltött lavórig), kipróbál minden technikai lehetőséget, és alkalmazza az akusztikus költészet elemeit. Legfontosabb jellegzetessége, hogy a látható irodalmi stílusok között a leginkább *szövegcentrikus*. Itt a szöveg permutált és töredékes, tele szójátékokkal, utalásokkal, idegen nyelvi elemekkel.¹¹ A szintaktikai rendszereket széttördeli, az íráskép jelentéses szerepűvé válik. A szó és betűinek kombinatorikája, a szóhatárok feloldódnak, az egymással kapcsolatba állított szavak sajátos játékkeret, konstellációt hoznak létre.

Papp Tibor esetében a nyugati magyar irodalom egyedi helyzete is meghatározó: más kultúrák, idegen nyelvek közegében létezik, ami közvetlenül hat a szövegekre; az alkotók anyanyelvükre, a második-harmadik elsajátított nyelv szemszögéből mintegy kívülről tekintenek. Ebből egyfajta nyelvkritikusi attitűd fakad: ironikus, demisztifikáló, a kifejezés határaitra reflektáló nyelvhasználat, különböző nyelvi regiszterek ötvözése. Ez az önreflexív mozzanat gyakran beépül a képversek szövegének „szövetébe”.

A képversben a nyelvi jelek más jelrendszerek elemeivel együtt jelennek meg, ami szemiotikai szempontból heterogén értelmezési lehetőségeket feltételez. Hiszen az irodalom hagyományos jelrendszere a nyelv, ami a vizuális szövegekben tipográfiai, topográfiai, tördelési, matematikai s egyéb szigmákkal egészül ki, ezáltal kerül a jelek anyagszerűsége a fókuszba. A különböző jelrendszerek koegzisztenciája a befogadó pszichéjét stimulálja; az értelmezés során a személyiség tudatos része mellett annak mélyrétegeit, a jungi tudattalan tartományát is mozgósítja, az archetipusokat aktivizálja.

8 NAGY Pál, *Journal in-time - él(é)tem 2*, Kortárs, Budapest, 2002, 48.

9 NAGY, *Az irodalom új műfajai*, 89.

10 BOHÁR András, *Avantgárd '89-99 = Kánon és olvasás - Kultúra és közvetítés II.*, szerk. BENGI László - SZ. MOLNÁR Szilvia, Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2002, 117-132.

11 PETŐCZ András, *Dimenzionista művészet*, Magyar Műhely, Budapest, 2010, 116.

Papp Tibor első verseskötete, a *Sánta vasárnap* (1964) verseszményének az Újhold alkotóinak műveit tekinti, Pilinszky és Nemes Nagy Ágnes ihlető hatása fedezhető fel benne. E kötetben jelent meg a költő egyik legismertebb verse, a *Pogány ritmusok*, amelyet az akkor 50 éves Weöres Sándornak ajánlott. A weöresi költészet sámánisztikus erejét, zenei varázslatát idézi meg a dobolás ritmusára, hangutánzó és hangulatfestő szavak variálódó ismétlésére épülő akusztikus költemény. Második kötetét – *Elégia két személyhez vagy többhöz* (1968) – a szerző korán meghalt szerelme, Mary Radcliffe emlékének ajánlotta. Az *Orpheusz zaklatása* ciklusban a mitikus ókori poétát ironikus módon idézi meg, megkérdőjelezve a hagyományos költői szerepek érvényét: „a bánatomban kitaláltam műszer / nehogy valakinek barátja legyen / hegyi ösvérek ösvényén hazafelé / föllázzad az arany-metszés ellen”.¹²

A *Vendégszövegek 1* (1971) már erőteljes nyitás a vizuális költészet felé, legfőbb jellemzője a nyelvi konvenciók szétrobbantása. Sajátos ars poetica, az alkotás világot felforgató jellege rajzolódik ki az *Ég a könyvtár* ciklus egyik háromsorában: „hogyan ért el engem az írás / mint ablakomat a madártoll télen / azonnal üszök-háború kerekedett a tűzhely tűzterében máig sem csillapodott”.¹³

A *Vendégszövegek 2, 3* (1984) következetesen viszi tovább a kassáki programot: rombol, szétszed, hogy építhessen, konstruálhasson. A nyelv építőelemeit „munkálja meg”, akár egy kézzelfogható materiát, az áttemelt vendégszövegek pedig azt érzékeltetik, hogy a magyar irodalom mely vonulatához kötődik. A *Műszerek, órák, jelzőkészülékek, lékek* (1981) kompozíciósorozat már ízig-vérig vizuális szövegirodalom. A tárgyi elemek, az órák, fogaskerek az idő objektív mérésének eszközei, míg az asszociációs technikával létrehozott szöveg fragmentumokból, reminiscenciákból áll, melyek a szubjektív idő (a bergsoni belső élmény-idő) nonlinearitását fejezik ki. A szöveg, a *látható* mű Papp Tibor számára szinte erotikus tárgy, élőlény, amelyet mintegy „magáévá tesz” a létrehozás pillanatában.¹⁴ A *Műszerek...* kezdő sora egy homonímia alkalmazásával párhuzamba állítja a szeretkezés és az írás aktusát: „Margó elveszti szüzességét / a margó elveszti szüzességét”.¹⁵

A *Páros beszéd* egy 1977-ben keletkezett ofszetnyomat.¹⁶ A szöveg dekódolását a tipográfiai és grafikai jelek nem nehezítik, inkább többletjelentéssel ruházzák fel. A textus különböző rétegeit a visszatérő szavak, motívumok kapcsolják össze: egyrészt egy szerelmi légyott sejlik fel, másrészt költői szereplehetőségek villannak fel (egy előd – Csokonai, egy magatartásforma pejoratív konnotációval; költőink csáb-csicsereknek), egy összetett szójátékban a papi hivatás és egy magyar város is megidéződik: „BELŐLEM SOHA NEM LESZ PÜSPÖK (ladány ludányi).”¹⁷ A lépcsősor, a körző, a szögmérő és a gőzgépek ábrája a technikai civilizáció, a mértani pontosság jelzői oppozícióban állnak az erős indulati töltésre utaló felkiáltó- és kérdőjelekkel, a „tilos” szó hullámzó tördelésével. Az utolsó három sor jelentőségét a nagyobb betűméret és a kapitális betűtípus is kiemeli, a kifejezések (fölgújítottam a csipkebokrot, látva lássalak

12 PAPP Tibor, *Vendégszövegek (n) – Összegyűjtött versek és vizuális költemények 1957–2002*, Ister, Budapest, 2003, 75.

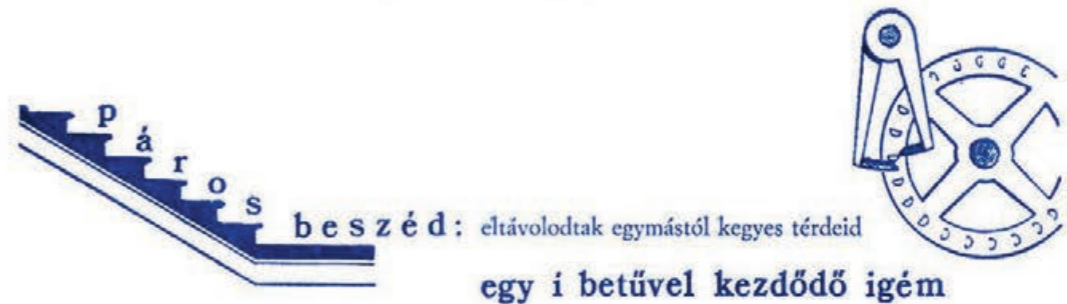
13 *Uo.*, 118.

14 PETŐCZ, *I. m.*, 118.

15 PAPP, *I. m.*, 228.

16 A Petőfi Irodalmi Múzeum 2012-es tárlatán is kiállítottuk.

17 PAPP, *I. m.*, 232.

citromfény a szemközi tűzfalon — lakkozott lepény az ablakkeretben

reggeli téglasor (écartement critique de fissuration) Csokonai

tanár úr! te kis kurval tagylaltos céltábla lesz belőled!
sátrózott árnyék bónod alatt (tá-tá) a farmeres kisgyerekeknek megint

cselédje van költőink csáb-csicsereknek — siratják a tejen nevelt

kisbocit — — a formájukra, tanár úr! a formás a pénzelő

miegymás —————>
gyere most lovagolj

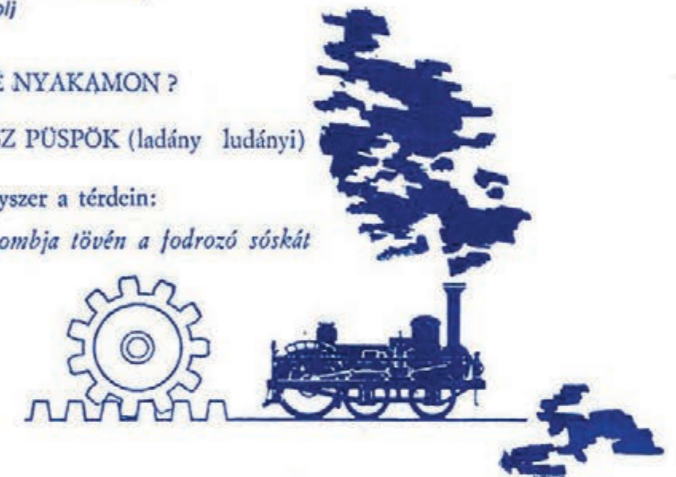
VAGY VARRAT LEGYEN-É NYAKAMON ?

BELŐLEM SOHA NEM LESZ PÜSPÖK (ladány ludányi)

de túlteszek egyszer a térdein:

megkóstolom combja tövén a fodrozó sósát

tilos?

FÖLGYÚJTOTTAM A CSIPKEBOKROT

HOGY BOKÁDTÓL MELLED HEGYÉIG

A FÜTŐHÁZ ELŐTT IS LÁTVA LÁSSALAK

[figura etymologica]) Mózes és az Úr találkozását, illetve az újszövetségi Pál apostolnak Isten és a mennyország színéről színre látása iránti vágyát idézhetik fel. A lírai alany kísérletet tesz a szerető és az őt körülvevő dolgok valódi természetének megismerésére.

A *Fedőlapok* ciklus a Magyar Műhely-számok címlapjait montázsolja egybe, olvashatlan szó-kompozíciók halmaza különféle körszerű alakzatokban. A fedőlapokon kezdettől fogva meghatározó elem a megjelenési szám. Az első folyóirat borítóját Marie-Joseph Phillipon készítette, majd a 21. számig Éliás Erika; Papp Tiborhoz a 22. számtól a 100. számig kötődik a tervezés. A *Vendégszövegek* 2, 3 mintegy 13 évnyi termésének *Ősi hatos* című verse az 1956-os forradalom emlékét is felidéri az asszociatív szóláncok által: „ősi hatos 1 őszi hatos 2 ötvenhatos 3 ilyenkor futózőldet habzik a temető”.¹⁸

Papp Tibor fontos alakja a világirodalom számítógépes költészetének is, az első magyar automatikus versgenerátornak ő volt a megalkotója: a Disztichon Alfa (1994) mágneslemeze hatmilliárd verseskötet anyagát rejti. A 2000-ben megjelent Hinta-palinta című művében pedig a generált verseken, szövegeken kívül már vizuális költeményeket és hangverseket is létrehozott az általa írt számítógépes programmal.

A *Vendégszövegek* 4 (1995) szintén jórészt számítógépen kreált vizuális munkákat tartalmaz. Az *évezred vége* ciklusban a lét céltalanságával, mindenféle haladás- és fejlődélmélet illuzórikus voltával szembesít; hivatása a szavak által megragadható, leírható világ megismerhetőségét is szépséggel szemléli: „hová zarándokolnak a csótányok a nincstelenségből? hová a szavak, amiket nem akarnak meghallgatni az emberek?”¹⁹

A térképversek Papp Tibor egyik legérdekesebb formai újítása, ilyen jellegű munkáit *térvers képek* (1998) című kötetében gyűjtötte egybe. Ezek a nagyvárosi utcatérképekhez hasonló alakzatok az ő személyes, „belakott” poétikai univerzumának a szeletei, ahol helyet kap Arany János *A walesi bárdok* utcaival, Kassák Lajos, Weöres Sándor, Szentkuthy Miklós, Pilinszky János, Határ Győző, Kormos István, Nemes Nagy Ágnes, Bakucz József; a társművészetek képviselői közül Bartók Béla, Bálint Endre, Pátkai Ervin, Erdély Miklós. A francia, olasz és angol nyelvű térképversek – itt-ott magyar szövegdarabakkal – különböző tér- és időbeli kulturális tradíciókat kötnek össze, az intertextuális kapcsolódások a nemzetek közötti szellemi rokonságot tudatosítják.

A *Vendégszövegek* 5 (1997) számítógépen készített logo-mandalákból áll. Maga a kifejezés Francis Edeline-től származik, aki a görög logosz és a szanszkrit mandala szavak összevonásával alkotta meg a konkrét térbeli költészet e mágikus hatású csoportjára vonatkozóan.²⁰ A mandalák magja többnyire egy szó vagy szintagma, olykor egy üres fekete kör (*Lyuk-mandala*) vagy egyetlen betű (Ő, R). A maghoz rendelt szavak a centrumon áthaladva vízszintes, függőleges és átlós tengelyeken helyezkednek el. A bal és a jobb térfél mindig szimmetrikus, a geometriai formák a makrokozmosz rendjét érzékeltetik; a szavak egymáshoz viszonyított helyzete a tér és idő koordinátái által meghatározott ember mikrokozmoszát képezi le, összeköttetést teremtve a kozmogramma és a pszichogramma között. Jung szerint a művészet

18 *Uo.*, 294.

19 *Uo.*, 519.

20 G. KOMORÓCZY Emőke, *Avantgárd kontinuitás a XX. században - A párizsi Magyar Műhely és köre*, Hét Krajcár, Budapest, 2016, 249.

(mind az archaikus, mind a modern) az archetipusokat aktivizálja bennünk, feltárja az ősválónk mélyén rejlő közös örökséget, hiszen a psziché mélyrétegeinek tartalmai univerzálisak. A logo-mandalák egyaránt értelmezhetők intuitív, érzelmi és logikai módszerekkel. A mandala egy köralakzat, az abszolútum tökéletességének jelentéssűrítő szimbóluma. Csak néhányat említve ezek közül: a mágikus kör, amely megvéd az ártó hatalmaktól, a kínai jin és jang energia szintézise, az ellentétek közti feszültség egyensúlyban tartója, városok és templomok szakrális alaprajza, a Zodiákus köre az égbolton. A logo-mandalákban „az ego személyes, individuális világa a *nem-ego* személytelen és időtlen világával egyesül [...] bizonyos értelemben az *archaikus* és a *konceptuális* költészet szintézisét teremtik meg”.²¹

Papp Tibor egy másik ősi formát választ műfajul a *25 x 25 - Bűvös négyzetek* (2007) című kötetében. A négyzet szintén egy archetipus, az isteni szféra rávetítése a földi világra, a betűnégyzetek oda-vissza olvasható palindrómái a játékosság és a többértelműség izgalmával telítik.

A *Vendégszövegek* n (2003) gyűjteményes válogatása Papp Tibor korai köteteitől a számítógépen generált versekig terjed. Ennek utolsó „tétele” a *Pátkai, Pilinszky és a pincér* című drámai költemény, amelynek első változata 1985-ben készült, s amelyet 2002-ben átdolgozott. Kelemen Erzsébet a költői életműről írott PhD-disszertációjában műfaját vizuális metaoratóriumként határozza meg.²² A trialógus a gázlángtól felrobbant, műtermében halálosan összeégett szobrászművész Pátkai, a transzcendencia felé forduló, elhunyt költő Pilinszky s a hétköznapi életű, kávéházi pincér közt zajlik, aki mindkettejüket távolságtartó részvétellel figyeli. A szereplők két művészi magatartást képviselnek: a magát teremtő ereje révén Istennel egyenrangúnak érző Pátkai szembeszegül vele, míg Pilinszky érzékeli saját korlátait, önnön végességét, és ennek tudatában felismeri: „Isten lelke, a fényre fogékony ő-szeretet”.²³ A művész elmerül az élet forratagában, tapasztal szenvedést és örömet, látja a lét differenciált, sokrétű gazdagságát, a sötét és a világos erők harcát, mindkét emberi attitűd – egyénenként különböző mértékben – megtalálható benne.

21 *Uo.*, 252.

22 KELEMEN ERZSÉBET, *Testet öltött szavak - Papp Tibor vizuális költészete*, Magyar Műhely, Budapest, 2012.

23 PAPP, I. m., 727.

SZ. MOLNÁR SZILVIA

Mandalavariációk Papp Tibornak

avas bennünk a lélek
fészkén nézeget
sava szárad
mára bennünk
a vas az ösztön

*

a puskacsó voltam a homlokodon
az éjszakában nincsen ablak
világítson előttem
világítson bennünk

*

homlokodon a vezényszavak lengő indák
múltadból máig dörömbölnek

múltadból a vezényszavak máig dörömbölnek
homlokodon lengő indák

*

két-sárga csillag a történelem
csupa féltékenység a történelem
hátha csillog a történelem
a kapualjban a történelem
a mosófazékban a történelem
hiányzó szempár

KELEMEN ERZSÉBET

Teremtő erő és rend: Ujvári Erzsi költészete

In memoriam Papp Tibor*

Az avantgárd szekció témaegyeztetésénél – természetesen a Tokaji Írótabornak a *Magyar irodalom és művészet az I. világháborúban* címmel meghirdetett idej tematikájához kapcsolódva – az avantgádról, A Tett és a Ma című folyóiratokról szóló előadások mellett, én egy elfeledett költőnő számozott prózaverseinek prezentálását választottam. Egy olyan költőnőt, aki szerves része és formálója volt a múlt század első évtizedeinek művészetében, és aki a háborút nemcsak női szemszögből mutatja be az olvasóknak, hanem – ahogy Csatlós Hanna is utal rá – a háborúellenes költeményeihez tökéletesen kihasználta az avantgárd sajátosságait, kifejezőeszközeit.¹

2018. július 18-án kaptam a lesújtó hírt, hogy távozott közülünk a kortárs avantgárd nagy mestere, Papp Tibor. Az ő alkotásai nemcsak a magyar líra egyik legjelentősebb költői életművét, a korabeli magyar poézis csúcát jelentik, de irodalmi missziós tevékenységével, az *Avantgárd szemmel* című kötetsorozattal és számos tanulmányával a kortárs irodalomkritika hiányosságait is igyekezett pótolni. Így például az elfeledett és méltatlanul elhallgatott alkotókat igyekezett visszahozni nemcsak az aktuális avantgárd beszédmódjába, de a magyar irodalmi kánonba is. Ezért – rá emlékezve – szövegembe szervesen beépítem az ő meglátását, az elfeledett költőnőről szóló értelmezői pozícióját is.

Kassák körében több kiemelkedő nőt is találunk. Az egyik meghatározó egyéniség Kassák élettársa, később felesége, Simon Jolán, aki az avantgárd versek előadását forradalmasította, valóságos avantgárd performanszokat tartott, s a színház mellett besegített Kassák folyóiratainak (A Tett, Ma, Munka) szerkesztésébe és terjesztésébe is. Kassák emigrációba vonulása után pedig a költő menedzsere lett.² Az irodalmi életben Réti Irén novellaíró és Kádár Erzsébet (más néven Kádár Karr Erzsébet, Elisabeth Karr) költőt, írót említhetjük meg. Kádár Karr később Franciaországban Heine-díjat kapott (ez a díj emigráns német íróknak jár; többek között Döblin és Brecht is személyesen gratulált neki a lakásán), s bár ő a magánéletben erősen baloldali politikusként volt, a szövegeiben mégis teljes politikamentességet figyelhetünk

* A tanulmány előadás formájában elhangzott a 46. Tokaji Írótaborban, 2018. augusztus 18-án.

1 CSATLÓS Hanna, *Kivel bújok ágyba, ha a férjem frontra megy?*, <https://vs.hu/magazin/osszes/kivel-bujok-agyba-ha-a-ferjem-a-frontra-megy-0303#!s1>.

2 *Uo.*

meg: csupán egyetlenegy antimilitarista verset írt.³ A két nőalkotó mellett a másik jelentős személy, szintén költő-alkotó, akire most fókuszállok: Kassák Lajos húga, Barta Sándor felesége, Ujvári Erzszi.⁴ Vannak, akik nagyvonalúan, sőt lekicsinylően ítélik meg a fiatal költőnő műveit, s az irodalmi kánonból teljesen kirekesztik. A tizenhat oldalas karcsú verseskötete, amely a háború rettenetét feltáró tíz prózaversét gyűjtötte egybe, 1921-ben jelent meg Bécsben, *Prózák* címmel a Ma folyóirat különszámaként, három George Grosz-klisével. A Szépirodalmi Könyvkiadó azonban 1986-ban kiadott egy posztumusz kötetet, amely a teljes életművet felöleli, s megdöbbeneti az avantgárdban jártas olvasót.

Papp Tibor *Egy rossz nevű költő dicsérete* című kritikájában mindezt jelzi: a megszerkesztett kiadást merényletnek tartja az avantgárd ellen; könyvbe csomagolt bomba. Ugyanis hiába egy régóta várt kiadványról van szó, amikor az olvasó „belekóstol az utószóba, elsavanyodik körülötte a világ”. Ez az utószó ugyanis „nem méltat, [...] – írja Papp Tibor –, nem azt keresi, ami egyedi, ami jó, ami nagyszerű a versekben”, hanem lebecsül. „Annyi rossz ízű jelzöt egy méltatásnak szánt szövegben még nem olvastam, mint Kálmán C. György utószavában.” Papp szerint nem azt kellett volna a felelős szerkesztőnek a fülszövegre írnia, hogy Kálmán C. György írása „értékelő tanulmány, hanem azt, hogy *leértékelő*”.⁵

A tipográfiai tervezés is hibás, például a *Próza: 26* és a *Próza: 27* a Mában csupa nagybetűvel jelent meg. A kötet címe pedig az eredeti *Prózák* cím helyett *Csikorognak a kövek* lett. Ha magának a költőnek és Kassáknak is megfelelt a *Prózák* cím, miért kellett ezen változtatni? Mindez tehát – ahogy Papp Tibor jelzi – az „irodalmi nézeteink revízióját” követeli.

Ujvári Erzszi három tucatnyi prózaverse mellett alkotott két jelenetet, két bábjátékot és két prózai élőképet (*Háború! Asszony! Holnap!*; és *Vízio*). Papp Tibor további megjegyzése szerint a kötetet a *Menekülő* című prózaversével kellett volna kezdeni,⁶ és a fő tömböt alkotó versek sorát a *Próza 37* című művével bezárni. A többit pedig a függelékben kellett volna közölni.

A legmegdöbbentőbb mégis, hogy a költőnő nevét is helytelenül írták és írják a mai napig: a posztumusz kötetében és a szakirodalomban egyaránt hosszú magánhangzóval szerepeltetik. Pedig a költőnő rövid „U”-val írta a nevét, az életében megjelent kötetén is így szerepelt, a Mában is így publikált, s az *Egy ember élete* eredeti kiadásában is így olvashatjuk.

Vannak, akik azt vallják, hogy Kassák sem ismerte el húga munkásságát, de ők is súlyosan tévednek. Kassáknak ugyanis „kitűnően működött a [...] tehetségre érzékeny szeizmográfja”. S erre éppen húga költészete a kiváló példa. Hiszen Ujvárinak egyedi lírai beszédmódja, sajátos költői képei, fordulatai vannak. Hogy mindezt kitől tanulta? Papp Tibor írja: „Nem a bátyjától, az biztos. Korabeli európai példát sem

3 Minderről részletesen lásd FÖLDES Györgyi, *Aktivizmus és egyéni megváltás. Kádár Erzsébet versei a Mában*, http://epa.oszk.hu/01000/01014/00125/pdf/EPA01014_hid_2015_05_072-082.pdf. (A Magyar Műhely szerkesztőségére, a folyóirat szemléletére is kezdetektől fogva jellemző volt a politikai megnyilvánulást kerülő alkotói magatartásmód.)

4 A Ma című folyóiratban egyetlenegyszer megjelenő F. Murányi Jolán külsős volt, kalauznó vidéken.

5 PAPP Tibor, *Egy rossz nevű költő dicsérete*, Tiszatáj 1988/9., 48–58.

6 Ezzel a kötetnyitánnyal a *Háború! Asszony! Holnap!* című versét sem értelmezték volna félre – jelen kötetben ugyanis ez a vers szerepel a *Prózák* éln.

ismerek. Senkitől. A külvárosból hozta magával, a zsúfolt szobákból. A varázslat igéjét pedig tehetsége tette hozzá. Kassák hamar felismerte a húgában izzó költői szikrát.”⁷

Az *Egy ember életében* olvashatunk erről a tehetség-felfedező, megható jelenetről, és arról, hogy milyen kulcsszerepet töltött be ez a törekeny kislány a család életében: „Szombaton Bözse hozza a fizetését. Ő az egyetlen fix jövedelmű forrása a családnak. Sokat, roppant sokat dolgozik ez a kislány. [...] S ezekben a késő órákban se fekszik le megnyugodtan aludni. Előveszi az ismétlő iskolai füzetét, és írni kezd. [...] Egyszer belenéztem irkájába, és megleptek az egyenetlen betűkkel, gyakorlatlan kézzel írott mondatok. Egy bontakozó, értelmes és színes lélek szól ki az írásából. [...] Nem vagyok elfogult vele szemben, de majdnem irigylésre méltó az, amit ő öntudatlanul csinál.”⁸ „Bözséből, a szemfedélgyári lányból Ujvári Erzszi lett, rövid, prózai költeményeket ír, megjelennek a lapunkban, és ő, az ismeretlen, máról holnapra belekerült egy embercsoport látókörébe. Figyelik őt, írásain keresztül kritikát mondanak róla magáról is...”⁹

Aztán Bécs következett, majd férje, Barta Sándor oldalán a Szovjetunió. „Kassák hiába buzdította leveleiben – »írjál, írjál, írjál« –, az emigrációs évek főlemésztették költői ambícióit” – emlékezik vissza Ujvári Erzsire lánya, Barta Zsuzsa is.¹⁰

Földes Györgyi az *Avantgárd, nők, háború. Újvári Erzszi és Réti Irén az aktivista folyóiratokban*¹¹ című cikkében arról ír, hogy Ujvárinak apokaliptikus víziói voltak a háborúról. Viszont nemcsak a harctereket képzelte maga elé, hanem az otthon hagyott nőket is. A háború rettenete valóban áthatja költészetét, viszont túlságosan leegyszerűsített, triviális megközelítés az az értelmezés, ami a versekben megjelenő hátországot csupán férfihiányként aposztrofálja, ahol a nő „nem tud mit kezdeni szexuális étvágyával” – Csatlós Hanna elemzése ilyen értelmezői attitűddel közelíti meg a műveket.¹² Ennél tehát sokkal többről van szó, bár nyilvánvaló, hogy a magyar költészetben a nemiségnek eladdig ismeretlen dimenzióit jeleníti meg a költeményeiben. Emellett Ujvári prózaverseinek különlegessége az, hogy bennük a lírai én transzponálódik, s egy performatív nyelvi aktusban – egy szerep-pozícióban – a gyászolók, az otthon maradottak tragikus léthelyzetét, a háború tetet-lelket megnyomorító hátországi valóságát is prezentálni tudja. Fontos azt is megjegyezni, hogy Ujvári Erzszi háborúellenessége összekapcsolódott egy új társadalom megteremtésének vágyával is: „Nézzétek a városba vezető úton egy ember nevetésteli na- / pokról beszél hozzátok / Menjetek s fogjátok meg a kezét” – írja a *Próza: 31* című művében,¹³ vagy a *Próza: 20* címűt így zárja: „Várjatok veletek megyek a jászolok felé”.

7 PAPP Tibor, *Elfelejtett költők Kassák köréből* = Uő., *Avantgárd szemmel költőkről, könyvekről*, Magyar Műhely, Budapest, 2007, 16.

8 KASSÁK Lajos, *Egy ember élete*, II., Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2011, 199–200.

9 Uő., 322.

10 BARTA ZSUZSA, Néhány szó anyámról = ÚJVÁRI Erzszi, *Csikorognak a kövek*, Szépirodalmi, Budapest, 1986, 101–104.

11 FÖLDES Györgyi, *Avantgárd, nők, háború. Újvári Erzszi és Réti Irén az aktivista folyóiratokban = Emlékezés egy nyár-éjszakára. Interdiszciplináris tanulmányok 1914 mikrotörténelméről*, szerk. KAPPANYOS András, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2015, 195–211.

12 CSATLÓS, I. m.

13 A költőnőtől vett idézetek végig innen: ÚJVÁRI, I. m.

Legemlékezetesebb alkotásának a Próza: 6 számú darabját tartják. Szegedy-Maszák Mihály szerint ebben a művében – a többi prózaverséhez hasonlóan – megteremti a magyar avantgárd énszemléleti fordulatának feltételeit. Mindez az egységes alanyi nézőpont megbontását és egy széttöredezett látványvilág megteremtését jelzi. Jelen van a versben a felhívás mozzanata („A faluban ma földelték el az első katonát. / Mindenki gyászolására”), valamint az események szemlélőjének elmélkedését feltáró megszólalás,¹⁴ ami jellegzetes expresszionista felsorolás, egyfajta jelzésszerű állapot-rögzítés is:

Ó, most sok ártatlan keresztre feszítették.

És nem egyedül vannak a kenyérért lázadók.
Az idén rozsda eszi meg a vetést.
Az idén bogár szeméhez hasonló a krumpli.
Az idén a marhák tőgye fájósra száradt.
Mert ide érzik a halottak rontó szaga.

Ujvári költészetének jellegzetes jegye még a nominális stílus, a névszói elemek dominanciája, amely időnként állóképszerűvé teszi a leírást:

Magasradobált házsorok. Hirtelen utak nyílnak előtte.
Vasárnap. Pajtások. A sötét utak végén világít a körút. Egy
vadszőlős, kerítés, zöld asztalok, színes lámpaszemek.
Sárga plakátok. Csengő villamos.
Egy üres halottas-kocsi.
(Próza: 1)

A nominális vázra meztelenített szerkesztés elemei mellett naturalisztikus képek is gyakran megjelennek a Prózáiban:

Derékbavágott testek. Fekete hullák. Zsírűst.
Jajgatás.
[...]
Egy lábnélküli ember két kezén hintálja a testét, hogy hideg-
güljön a forró seb.
Másiknak meg a fél fele égett el. A fekete csonk közepén utol-
sót ver a vörös szív.

¹⁴ SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Magyar avantgárd = A magyar irodalom története III.*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály – VERES András (a digitális verzióból idézem: https://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tamop425/2011_0001_542_05_A_magyar_irodalom_tortenetei_3/ch04.html).

[..]
Fekete csönd.
És a gép is mint egy letört szárnyú madár ereszkedik a
földre.

(Próza: 3)

Ha ritkán ugyan, de ebben a rettenetben is megjelenhet az idill: a *Próza: 2*-ben bukolikus sorral találkozunk („Az úton egy tanyai pásztor tereli a nyáját”). S a féltékenység negatív érzésének láttató erejű költői gyöngyszeme a következő néhány sor:

[..] ma láttuk a párunk szemében a másik asszony mellét.
És hiába sírunk. Nevetünk.
Holnap újra benne találjuk.

(Próza: 18)

Ujvári Erzsit akár a tárgyias, objektív líra előfutárának is tekinthetjük. A későbbi Pilinszky-versek táplálkozhattak ezekből a sorokból:

Ki érti meg az állatok bőgését
Az örökös munkáról és a ketrecekéről?
csak én kívánok velük egy jászolnál lenni,
Mert az én szemeim is örökké kérdeznek.
És hol van aki felelni tudna?
[...]
Emberek!
A ti nyelveteken szólok,
Talán még lesz valaki köztetek aki felém nyújtja a kezét.
Akkor szemeimet a madaraknak adnám.
Színes üvegből házakat fújnák a hegyek tetejére.
A narancsszagú szigetek felé úsznák.
De csak az állatok jönnek.
Várjatok veletek megyek a jászolok elé.

(Próza: 20)

Papp Tibor Ujvári költői látását elemezve az egyik pillérnek a képépítkezést tartja, ami mentes mindenféle gravitációtól, a földitől, szellemitől, nyelvitől egyaránt; a másik pillérnek pedig az ideogramma emlékeztető mondatrendezést emeli ki. A legtöbb Ujvári-elemzés a versek cselekményszerűségét negatívan értékeli. Papp viszont felhívja a figyelmet arra, hogy a történet nagyon gyakran csak másodlagos szerepet játszik. Hiszen a költő verseinek igazi eseménye nem más, mint a nyelv működése: „Szabadon, de teremtő

erejének tudatában játszik a nyelvvel, fölülelmedik a szabályokon”,¹⁵ amikor például tárgyiasít egy tárgyatlan igét: „Emberek csomóba futottak, párjukat kiabálták” (*Menekülők*), „A férfiak gyerekeket örültek ránk” (*Próza: 10*).

A nyelv működésével való játékot figyelhetjük meg akkor is, amikor a szürrealistákat megelőzve „a mondatrészeket szemantikailag összeférhetetlen szavakkal tölti ki. Ennek a költői mondatépítésnek későbbi, főleg a francia irodalomban honos változata” lesz az automatikus írás, „a tudatalattiból feltörő szó- és mondatfoszlányok fésületlen lejegyzése”. (Például a *Próza: 23*-ban olvashatjuk: „Az én számban tulipánok nőnek / Gyomromban bárányok legelnek”. Vagy a *Próza: 24*-ben írja: „A kanalakból orgonasípok lesznek / Gangok a tenger fölé repülnek veletek.”) Ilyen szemléletes költői kép az „ujjai hegyén éhez”; „az ujjai hegyén imádkozik”; „Ujjbegyen fohászokó éhség”; „Pihenő tenyeregekben az asszonyok éhes gyomra sír” (*Próza: 26*). A *Próza: 28*-ban pedig „a proletár-asszonyi sors sötétségével” hadakozva írja: „Ha nevetni akarunk a tényérok és mozsarak orgonálnak a szánkából [...] Ha élni akarunk égő tornyokat építünk a hasunk fölé”.

Ujvári Erzsébet prózái nagyon jellegzetes expresszionista művek. A cselekményszerűség is ezt erősíti, valamint a nominális stílust gyakran felváltó verbumok használata. Ahogy Papp Tibor is megállapítja: „mintha rejtett villanykörtéket gyújtogatna, szinte minden sorában, minden költői képében fellobban egy ige”.¹⁶

Az egyik melléből fűrők szaladtak a köveknek.
A másik szájából jelzősinórok futottak a föld felé.
Valaki új utakat keresett és ezüstkalapács beszélt a kezében.
A lovak vízért sírtak.

(*Próza: 15*)

Nemcsak a cselekvésközpontú képépítés és a gyakori igehasználát utal az expresszionista költészetre, hanem a szaggatott versfolyam is. Ujvári Erzsébet számos költői képe öntörvényű alkotás, „egysoros vers, mely – mint az egymás mellé helyezett gránitkövek egy kupacba tartozása – része az egésznek” – írja Papp Tibor, viszont el- és leválasztható is egyben, ugyanis „a verssor nem az esemény folyamatában, hanem tömbjében alkotója a versnek:”

A bányákból kigurítjuk a vakok szeméit.
Hegyeiről lemossuk a temetőket.
Madarak, veletek rizsföldekre szállunk.
Sípokat faragunk a gyárok kéményeiből.

(*Próza: 21*)

Papp Tibor felhívja a figyelmet arra is, hogy Ujvári költészetében „a látszólag véletlenül egymás mellé kerülő sorok tömbjében rend uralkodik: együtt többet tudnak és mást mondanak, mint külön-külön. [...]”

¹⁵ PAPP, *Egy rossz nevű költő dicsérete*, 52.

¹⁶ PAPP, *Elfelejtett költők Kassák köréből*, 12.

Órakiltemény

In memoriam Papp Tibor

Valamilyen érzés, valamilyen állapot leng a szöveg mögött, amelyiknek különböző aspektusára utalnak a verssorok.” Ezt a versépítés-típust hozza kapcsolatba Ezra Pound az ideogrammmal.¹⁷

Az Ujvári költészetét elemző írások kitérnek a kulcsszavakra, számbaveszik a szó-motívumokat (például az állatok, madarak, nap, csillag, fák, tűz, gyermekjátékok kifejezései, eszközei; egzotikus növények stb.) és jelzik a megvalósult műfajokat (vallomás, mese, szerelmi kiltemény, groteszk stb.); a témákat is felvonultatják (háború, halál, születés, temetés stb.). Egy jellegzetes avantgárd jegy még nem került azonban a figyelem középpontjába: a líráját dominánsan átszövő anatómiai mélység, az emberi szervezet szimbólumokká, metaforává, metonímiává való áttranszponálása. A lírai beszédmódban a test, az organikus, élő szervezet, a biológia terminus technicusai korábban metonimikus szerepet töltek be. A 20. században viszont főleg metaforikus előfordulásuk figyelhető meg. A testrészek átvitt értelemben történő aktív

¹⁷ Uo., 13.

használata a magyar irodalomban Kassák Lajos és Ujvári Erzsí költészetével kezdődött. Ehhez a Kassák és Ujvári által meghatározott örökséghez, az anatómiai versbeszédhez, a József Attila lírájára is ható avantgárd jegyhez kapcsolódtak később Pilinszky János és Nemes Nagy Ágnes tárgyias, objektív költeményei; a kortárs lírában Papp Tibor első köteteinek és L. Simon László versbeszédének is meghatározó jegye lett az anatómiai mélység, melyet részletesen kimutattam már az életművekből.

Ujvári a számozott prózák 29 költeményében 61 emberi testrészt nevez meg. Ismétlődéssel ezek 513-szor fordulnak elő. Ha hozzávesszük a kötet *Prózák* ciklusának további hat költeményét, akkor ezek a számok 68 testrésznévre, illetve 622 összeredményre nőnek, ami meglehetősen sok, de ettől válnak lenyűgözővé a költeményei. Ujvári költői beszédmódjának legdominánsabb motívuma a szem: a számozott prózában összesen 68-szor fordul elő. Gyakoriságban ezt követi a test (46), amelyhez szinonim fogalomként sorolhatjuk a hús (6), az izom (1) kifejezéseket is, és a száj is többször megjelenik (42).

Motívumai (csak a számozott prózák adatait jelzem) a kötő- és támasztószövet egyes részei, a borda (1), koponya [homlok (8), arc (15)], csont (1), vér (7), kar (33), kéz (23), de a végtagok, a végtagrészek [az ujjak (8), sőt a lábujjhegy (1) – és a köröm (3)] is beépülnek a költői sorokba, továbbá a velő (1), a belső szervek közül pedig a szív (17).

Az egyes kültakarók [a bőr (4) és a haj (5)] is gyakori elemeivé válnak a költeményeknek. Az érzékelés szervei közül az ajkak (3) és a már említett szem (68) és száj (42) jelennek meg, a testnedvek közül pedig a könny (2) és a verejték (1).

Ujvári Erzsí egyedi anatómiai motívumai, ami az induló és kibontakozó avantgárdnál csupán nála jelennek meg: az ököl (3), a mancsok (kezek értelemben, 1), marok (2), öl (9), oldal (2), ágyék (4), mellköz (1), méh (1), ín (3), ínny (2), halánték (1), csont (1), agy (2), ideg (3), boka (2), izom (1), lábujjhegy (1), fülcimpa (1), fenék (1), púp (1) és szerepel a testrész hiányát, pótlását jelző faláb is (1).¹⁸

Papp Tibor térversképeinek az utcái, élő verssorai a szöveg és a tipográfia együttes erejével állítja elénk a méltatlanul elfeledetteket, hogy emlékezzünk. A *Hétköznapi séták* című alkotásában a „költészet meleg kenyeréről álmodunk” elégikus hangulatából nő ki a vers, az utcák, terek, piktogramok, épületek, szobortalapzatok két- és háromdimenziós világából. S a poétizált utcákat róva, az „otthonatlan szavak” társaságában kitapinthatóvá válik, vizuálisan észlelté nő a hiány: az utcákon kanyargó versek folyamában bárhová lépünk, érezzük, hogy valamitől, valakiktől, így Ujvári Erzsitől, Reiter Róberttől és társaiktól megfosztott világban élünk.

Pilinszky írja: „nem az a fontos, hogy a madár hányszor csap a szárnyával, hanem hogy íveljen.” Papp Tibor értékelő-elemző Ujvári-méltatásában vallja: „Ujvári Erzsí a *kevéssel* is a korabeli magyar és a korabeli európai irodalom jelentős nő-költőjévé vált.”

Papp Tibor a hatvanas évek végén ismerte meg Ujvári Erzsí költészetét, s azóta „parázslottak” benne a sorai, azóta ízlelgette költői képeit, csodálta mondattá varázsolt látomásait, és hiányolta jelenlétét a magyar irodalomban. Bizom benne, hogy ez a róla szóló előadás felkeltette a hallgatóság figyelmét az Ujvári-életmű iránt.

18 Kassáknál a műkezek, műlábak groteszk elemeivel csak jóval később, az 1927-es születésű 74. számozott versében találkozhatunk.

Tisztelt egybegyűltek, Papp Tibor hozzátartozói, barátai, tisztelői!*

Miről is szól az élet? Az emberi lét a nyomhagyásról szól. Életünk során folyamatos mozgásban vagyunk, s ezt a mozgásvonalat számos tudatos és öntudatlan cselekedet teszi rendszerré. Nincs két egyforma emberi mozgásrendszer, mindenki a maga útján halad, mozgása következtében látható és láthatatlan nyomokat hagyva hátra. A nyomvonalak mentén képzeletbeli utcák terülnek el, így az ember – elvont értelemben – térképet rajzol ki földi ittlétében. Ez a térkép hol átláthatatlan gubanc, hol pedig rendezett, áttekinthető látélet.

Papp Tibor különös vonzalmat érzett a térképek iránt, azok még legnagyobb prózai művét, az *Innen el* című regényt is sűrűn betelepítik. Térképverseinek ciklusában akad néhány egészen emblematikus darab, közöttük is leginkább azok, melyekben az utcák és a terek névadói a 20. század magyar művészetének – ezen belül irodalmának – az egyéniségei. Ezek a térképversek lényegében tiszteletadások, melyek jelzik, kiket tartott Papp Tibor a maga számára fontosnak, megkerülhetetlennek; kiknek mond köszönetet azért, hogy pályája a már ismert módon alakult. Kik azok, akik műveik által erőt és eltökéltséget adtak a számára.

A pálya végig ádáz küzdelem volt. Küzdelem a sorscsapásokkal, az életkörülményekkel, a meg-nem-értésekkel és az elhallgatásokkal. A gyakori lekicsinylésekkel és mellőzésekkel, melyeknek háttérben valójában a megértésre való képtelenség, az értetlenség állt. Csupa emberi gyengeség. Papp Tibor nem mutatta ki emberi gyengéit, vagy nem is voltak neki. Határtalan nyitottsággal fordult az őszinte érdeklődők, a segítségére igényt tartók felé, akik óhajtották támogatását, biztatásait, baráti szavait. Ifjú nemzedékek nőttek fel emberi-alkotói égisze alatt. A már érett és jelentős életművel rendelkező Papp Tibor hasonló nyitottsággal fogadta el és közelítette meg a kortárs művészetet alakító, legfrissebb alkotói műfajokat, médiumokat; elfogadta az új művészeti változásokat, együtt élve ezekkel a változásokkal, és alakítva őket a maga tehetségével. Az összmagyar művészet egyik legsokoldalúbb, legösszetettebb személyiségét tiszteljük benne, akinek életművét ebben a pillanatban nem tudjuk teljességében felmérni, kellően értékelni. Úgy áll előttünk, mint egy monolit, amelynek erezeit minden részletében meg kell ismernünk.

Nagy adósságot érzünk Papp Tibor emberi-alkotói nyomhagyása iránt. Életműve és életfelmutatása kötelezően a számunkra. Ápolnunk kell és továbbvinnünk a magyar irodalom és a magyar művészet egyik legnagyobb alakjának az életművét, az íróét, a költőét, a műkritikusét, a szerkesztőét, a tipográfusét, a barátét.

Papp Tibor földi maradványai beágyazódnak nekropolisz térképébe. Kedves gyászolók, amikor a kegyelet virágait elhelyezitek a Papp Tibor földi maradványait magába záró urna mellé, jussanak eszetekbe Szent Ágoston következő sorai: „Ne sírj azért, mert szeretsz engem. A halál nem jelent semmit. Csupán átmentem a másik oldalra. Az maradtam, aki vagyok, és te is önmagad vagy.”

SZOMBATHY BÁLINT

Búcsúbeszéd*

Szinte lehetetlen vállalkozás Papp Tibor temetésén megszólalni. Újra és újra nekifogtam az írásnak, s mindig kitöröltem az elkészült első bekezdést. S bár Szombathy Bálint barátommal úgy osztottuk meg a feladatot, hogy én beszélek Tibor végtelenül gazdag életművéről és regényes életrajzáról, mindezt egy személyes emlékekkel szerettem volna bevezetni. De melyikkel? A 25 évvel ezelőtti első párizsi utazásoméval, amikor nem tudtam betelni Tibor és Zsuzsa lakásával, a képekkel és a könyvtárral? Vagy a Tibor műtermében, a *pecuban* a régi Macintoshokkal eltöltött sok órás irodalmi kalandozásokkal? A chartres-i katedrálishoz tett kirándulással, ahol vörösbort kortyoltunk a dóm melletti kávézóban, s az üvegművészet csodájáról, a chartres-i kékről beszélgettünk? Esetleg a Csalogány utcai lakásban, vagy Bujdosóék Minerva utcai házában lefolytatott késhegyre menő politikai és esztétikai vitákkal kezdjem? Vagy a gőzfürdőben megosztott titkokkal? A vállalji kirándulással, a régi disznótorosok felemlegetésével? A tokaji utazásokkal, amikor már Tibor nem vezetett, s együtt autóztunk szülővárosa legendás irodalmi táborába? A Műhely-találkozókkal vagy a szerkesztőség marseille-i utazásával, amikor halálra nevtük magunkat a párizsi állomáson Tibor anyósának, Lola néninek a tréfálkozásán? – S közben hallok korábbi írószövetségi elnökömet, Vasy Gézárt, ahogy a fülembé súgja: Laci, egy gyászbeszédnek formája, műfaja van, ne kalandozz el!

Forma és műfaj egy avantgárd művész temetésén? Aki egész életében a *megcsontosodott* formák helyett akart újakat teremteni, s közben – mennyit is polemizáltunk erről az önellentmondásról – maga is formákat és műfajokat teremtett. Ahogyan vitáztunk konzervativizmus és avantgárd viszonyáról, nyitottságról, frissességről és kísérletezésről is – *Friss, meleg az avantgárd*, hogy idézzem az egyik Magyar Műhely találkozó címét.

Friss és meleg a velünk maradt életmű, csak a test hűlt ki, s hagyott itt bennünket örökre.

Mi, akik itt vagyunk: hű társa, Gombos Zsuzsa, barátai, tisztelői, pályatársai és tanítványai, jól tudjuk, milyen gazdag az az életmű, amit maga után hagyott. Egyszerre volt formateremtő költő, sok mindenre nyitott esszéista, prózaíró, vizuális művész, műfordító, az ólomszedésben, a fényszerelésben és a modern számítógépes tördelésben járatos nyomdász-tipográfus, korszakos folyóiratot alapító lapszerkesztő. Élete 82 évében számos településhez kötődött: szülővárosához, Tokajhoz, az *Egy kisfiú háborús mozaikja* című regényében megénekelte családi fészekhez, a határmenti hős faluhoz, Vállajhoz; a gimnáziumi tanulmányok és a költői indulás helyszínéhez, Debrecenhez, a lemezlakatosi szakmunkástanulmányinak városához, Egerhez, az '56 utáni menekülést követő egyetemi évek belga városához Liège-hez, illetve a két örök otthonhoz, Párizshoz és Budapesthez. 1962-ben barátaival, pályatársaival közösen megalapította a magyar emigráció egyik legfontosabb irodalmi lapját, a hetvenes évek elejére avantgárd irodalmi fórummá váló,

ma is megjelenő Magyar Műhelyt. 28 éves volt, mikor Párizsban megjelent az első kötete, a *Sánta vasárnap*, amit harmincnál is több könyv és számítógépes kiadvány követett. Versei, vizuális költeményei, esszéi és tanulmányai, önéletrajzi ihletettséggű regényei egyaránt kiállják az idő próbáját. E műfaji gazdagság mellett Papp Tibor előkelő helyet foglal el a világirodalom számítógépes költészetében is. Az első magyar automatikus versgenerátornak ő a megalkotója: a *Disztichon Alfa* (1994) mágneslemeze hatmilliárd verseskötet anyagát rejti. Zseniális alkotás, az internet térhódítása után vagy másfél évtizedig könyörögtem neki, készítse el a webes változatot, ki tudja, miért állt ellen, csak remélhetjük, hogy lesz egy oly lelkes, fiatal programozó, aki elvégzi ezt a feladatot.

Papp Tibor a Magyar Írószövetség munkáját több cikluson át választmányi tagként is segítette, a Magyar Műhely alkotói közössége mellett az Írószövetséget tekintette irodalmi otthonának. Halála előtt pár héttel is arról beszélt nekem budapesti nappalijukban, hogy most már jobban van, s reméli, hamarosan meghívják egy költői estre a Bajza utcába, de ha másutt nem, Tokajban majd biztosan találkozik az író társakkal. Közben alig láthatóan folytak a könnyeim, néztem ezt a fantasztikus embert, akit a Parkinson így meggyötört, ám mégis képes volt megírni az utolsó kötetében, a két éve megjelent *Emlékmederben* az előbb halott *Távozó* című verset, amit így zárt: „bogozgatom az élet ritmusát / a mozdulatban még biztos vagyok / de felejték már gyűlnék a hibák”.

Papp Tibor nekem már rég nem a mentorom, nem is szerkesztő- és szerzőtársam. Tibor a rokonom, aki valahogy úgy vált az egyik szülőmmé, ahogyan az indiánok választanak maguknak testvért, s kötnek velük életre szóló szövetséget. A Szombathy Bálint által már megemlített, 2012-ben megjelent *Innen el* című '56-os regényében ezt írja: „A menekülés a halál egyik fajtája, a sikeres halálé, aminek bekövetkeztével a menekülő testi jelenléte megszűnik mindazoknak, akik otthon maradnak, hiányozni fog a szülőknél, a barátoknak, a rokonoknak, a szomszédoknak, az ismerősöknek, a lányoknak, de fordítva is igaz: a menekülő elveszti eddigi életét, eddigi életének minden tartozékát, a szagokat, a látványt, az ismert közösség biztonságát, az emlékeihez köthető tárgyakat, a házak téli melegét, mindent, ami távozásának koporsójába nem fér bele.”

De ez most nem a sikeres halál, ez a végleges, a visszafordíthatatlan. Tibor, ha egyszer feltámadsz, akkor támadj fel új testben, rejtvénynek is beillő képversekben, hosszú szabadversekben, hangversekben, performanszokban, képernyőn felvillanó költeményekben! S figyelmeztess bennünket, hogy ne felejtjük: az avantgárd nem irányzat, nem alkotásmód, nem az izmusok összessége, hanem örök érvényű magatartásforma. Nehéz lecke. Addig is Isten veled.

2018. augusztus 3.

L. SIMON LÁSZLÓ

* A beszédek elhangzottak Papp Tibor búcsúztatásán a budapesti Fiumei úti temetőben, 2018. augusztus 3-án.

MONDOM LESZ TEJ, BIZSEREG

HULLJANAK MELEG
TEJSZAGÚ
ÜVEGCSÉREPEKI

LEFRÖCSKÖLÖM

AZ ABLAKOT VELE

MONDTAM, MEGESZEM, BIZSEREG

DOM
TAM
DOM
TAM
DOM
TAM
DOM
TAM
TAM
TAM

MOND
TAM:
NE MENJ!

valaki
szétnyitotta
az
újságot,
kiléptem
belőle,

drága ügyvéd úr
képeslapjaiból kilépve

A FOLYOSÓN
ÁLLDOGÁLTAM
BEFORDULTAM
A FOLYOSÓRA
ELINDULTAM
A FOLYOSÓN

AMIKOR...

Mimikámon
alig
változtatva

DE

Értelmenlen lett volna
mimikát változtatni
mimikámon alig változtatva

lyosóra, nálad éppen sütött a nap, és
külföldi divattapokat nézegettél, dr

divattapokat

mi itt déle
n erősen r
omlunk, hajunk
vastagabb, am gyors
bban hullik, kiválasz
tási m irigeink f
enemód m
üködnek, anna
k ellenére, hogy f
ő eledelünk a birk
ahús meg a túró, és j
öttek a hickoki ma
darak csak annyi idő
m volt, hogy hajamm
al betakarjam arcoda
t,

AMIKOR
AM

én rágni kezdtem az autób

A NÉGER
FELDOBTA
EGYIK
SZEMÉT

AZ
AUTÓBUSZBAN,
ÉS
VÁRTAM,
HOGY A
MASIKAT
IS

FELDOBJA

uszejget,

megoldatlanul
heverünk
macedóniában.
denverben.

az
állatkertben

fehér négernek
vagyunk még egynéhányan
fehér négerek.

is feldobja, mert csengettek éppen,
és leszakadt a híd, jázminfehér szemg
olyóért sirtam, amikor egy néger
dobozt a szemét az autóbuszban, és én
vártam, hogy a másikat is feldobja

nagyra tartom **déry** óriáscsecsemőjét. **tovább.**

erich fromm *eskape from freedom* new york 1942 azt mon
dja hogy a mazochista filozófia fő motívuma az ember tehetetlensége. mondott még
mást is. **suzuki** is a zen buddhizmusban **mu! mu! riesman** pedig egy versikéb
en a *the lonely crowdban ez a malac elment a piacra* ez a malac otthon maradt, ez
a malac bífiszteket evett ez a malac nem evett semmit. ez a malac úgy sirt **skvi-skvi-skvi-skvi**

mu! mu!

sirt skvi-skvi egész úton ha
zafelé. ma már bezzeg minden malac p
iacra megy egy sem marad otthon min
degyik bífiszteket eszik ha egyáltal

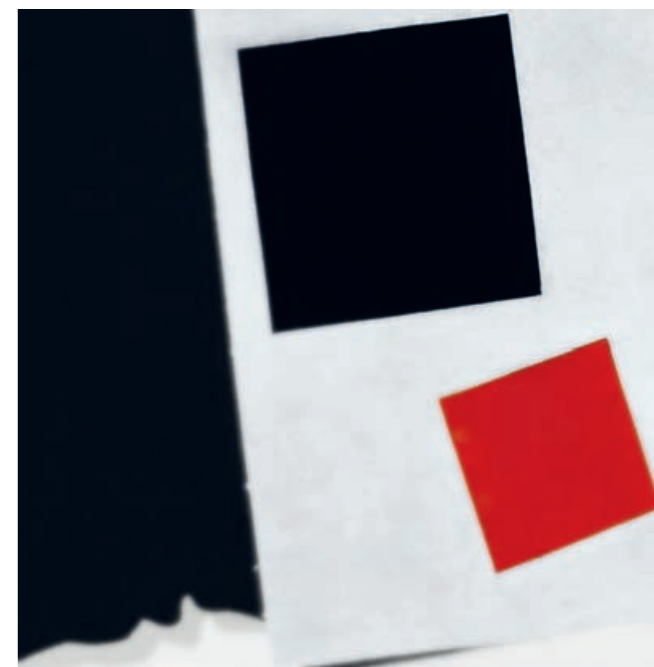
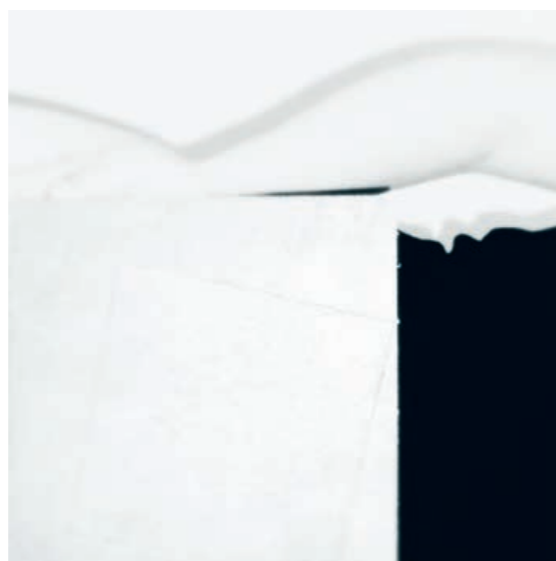
SKVI-S
SKVI-S
SKVI-S

skvi-skvi-sk
vi-skvi-skvi-sk
i-skvi-skvi-skvi-
Skvi

án eszik és mindegyik azt
sikitja **skvi-skvi-sk
vi-skvi-skvi-sk
i-skvi-skvi-skvi-**

KOLLER RENÁTA

Hová lett Malevics, 2015

KUDRI DÁVID

Kormos virágkoszorú

Interjú Syporca Whandallal

- Aktív kortárs művész vagy, aki számos művészeti projektben vesz részt, úgymint bizarr performanszokban, fanzinokban, kiállításokon, noise zenében. A leírás releváns? Ha nem így van, nyugodtan korrigáld, akár olyan információkkal is, hogy mi a kapcsolatod a művészettel, milyen esztétikum mentén alkotsz.

- Mindenképpen a multidiszciplinaritást és a kísérletezés fontosságát szoktam kiemelni; az összművészeti gondolkodás fontosságát. Egy témát járok körül több műfaj, illetve technika segítségével. Példának okáért egy fotóból kiinduló áramlat versként és videóként vagy installációként is testet ölt, maga a körbejárás folyamata a mérhetetlen teljesség élményét adja. A formák adta lehetőséget kihasználva próbálok a világ törött mozaikdarabkái egy viszonylagos egységbe rendezni.

- Jól tudom, hogy a művészeti tevékenységed a hobbid? Van egyetemi szintű művészeti végzettséged, hogyan kerültél a művészeti szcénába?

- A „hobby-hozzáálláson” véleményem szerint a tömény amatőrizmust kell érteni, nem pedig a képzettség hiányát vagy az elmaradt sikert. Hobbi az, amit csak vasárnap, a családi ebéd után, ha szép az idő és van ihletünk, akkor művelünk, mert jó a kezűességünk, kreatívak vagyunk vagy hasonló. Ez a hobbi.

Meglátásom szerint aki mindenáron és teljességében a művészetéből kíván megélni, az is egy hobbistá képe, mivel kiszolgáltatja magát a piaci, vásárlói igényeknek, trendeknek, egzisztenciális szinten feladja az alkotás szabadságát, megfosztja magát a társadalmi kritika szabad lehetőségétől. Visszatérve a saját életre, nekem az alkotás 24 órás tevékenység, amikor a polgári foglalkozásomat üzöm, akkor is alkotok. Anyagot, életet, élményeket gyűjtök: mondhatni Alkotó Emberként, dolgozom, bevásárlók, sorban állok, házi feladatot írok, takarítok. Minden pillanatból, élethelyzetből ki tudok ragadni pillanatokat.

Ötletcsomópontként tekintek az életemre. Nincs semmilyen hivatalos művészeti végzettségem, és nem is az alkotásaim eladásából élek, de ennek ellenére tevékenységemet soha sem definiáltam, éreztem hobbinak. Maga a hobbi szó is irritál, mert számomra azt jelenti, hogy az egyén képtelen nagyobb áldozatokat hozni, kimozdulni a saját kényelmi síkjából, anyagi-teszt határait kockáztatni. A hobbiművész soha sem fanatikus, ő egy tisztességes állampolgár, egy jó ember, aki festeget, fotóztat, rajzolgat.

A művészeti szcénába a nulláról kerültem be, marketinges tanulmányaimnak sok hasznát veszem a mai napig is a kommunikációban, de a pseudo-névválasztás, és önmagam mint Monty Cantsin-i értelemben vett termékdefiníció, szintén segített a tevékenységem prezentálásában.

- Úgy tudom, a legtöbb művész besorolja munkáit valamelyik izmus mögé, te pozícionálsz magad valamelyik posztmodern irányzathoz?

- Nagyon sokféle stílusban próbálok mozogni, mert mindenben a kísérlet, a hiba, a reciprok érdekel. Ha egy meglátásban, nézőpontban a rutint érzem, dobom is az ötletet. Célom, hogy a technikai kivitelezést tekintve is többször eljussak arra a bátorságra, hogy rutinból semmit se alkossak. Tisztában vagyok vele, hogy 2018-ban, de már jóval előtte is, nincs előzménynélküliség. Bármihez fog az ember, az szinte 70-80 százalékban reflexió, továbbgondolás. A téma örök, egyedül a forma adhat szabadságot és egyedi látásmódot, új lehetőséget. Ezért is ilyen fontos számomra a kísérletezés, mert a téma állandóságába belenyugodva, egy stabil talajon feszegethetjük a korra releváns formai válaszokat.

Soha sem gondolkozok önmagam elhelyezésében az izmusok terén, akik e kategóriák mentén gondolkodnak, idegesen szólítanak fel, döntsék már el, mit is csináljak. Szellemileg egy irányzat van, amihez már több munkám kapcsolódott: az istenhit és a neoizmus, melynek plágiumművészetéhez, a pseudo-intimitáshoz tartozó elemeket többször is használtam.

- Underground vagy mainstream művésznek tartod magad? Van-e egyáltalán releváns különbség számodra a kettő között?

- Jelenleg azt mondom, hogy az undergroundból már, a whitecube-os galériákból még kilógok. A kettő között lebegek, de ha sikerül is valamelyik nagy egységbe bekerülni, ott további osztódott egységek között kell helyet foglalni, és ha ezt nem teszi meg az ember egyértelműen, akkor ugyanilyen lebegő állapotban marad. Fura figuraként élem meg magamat is. Gyerekkorom óta szerettem volna egy csapathoz, egy bandához, egy szellemi családhoz tartozni, de életem talán felén rá kell jönnöm, hogy ez sosem fog megvalósulni; a lebegő állapot ad egyedül lehetőséget a szabad rálátásra és a „játékra”. Akik pszichésen vállalják ezt az instabil állapotot, cserébe kiváltáságként lehetnek örök kísérletezők.

- A Forgalmtól Elzárt Terület című fanzinodból hallottam az eddig számomra ismeretlen fogalomról először: urbex. Hogyan kerültél a jelenség-mozgalom vonzáskörébe? Mi volt a legextrémebb hely, ahova bejutottál? Mi volt számodra eddig a legérdekesebb, amit ott láttál? Előfordult már bármilyen atrocitás a biztonságiakkal, esetleg felelősségre vonás?

- Az urbex, ahogy a tanulmányfanzinban is írtam, Amerikában, Japánban, és Nyugat-Európában egy 7-8 évtizedes mozgalom, itthon csak 1989 után kezdődő folyamat. 2013-tól látogatok tudatosan elhagyott, inaktív területeket, melyeket fotón dokumentálok. Az egyik legérdekesebb hely az Észak-Pesti Kórház volt, ahol az alagsori kötszerraktárak között, a faltól falig csempézett plafonon egy kampóval, és alul egy lefolyóval ellátott, kis helységet találtunk. A Köztársaság téri pártszékház földszinti dísztermének gipsztribünje mögött pedig egy betonozott ajtót leltünk. Az adott helyek atmoszférája, a pusztulás-elmúlás esztétikája mellett mára már legmegdöbbentőbb számomra a jelenbe kisugárzó, feltételezett aktualitás, melyet az adott helyek hivatalos őrzése és egyidejű tagadása erősít bennem. A Római parti Postás üdülő látogatása volt még megrázó számomra, mert gyermekként nyolc éven át nyaraltam ott. Az örök kijátszása mindig egy lutri, mindig villámgyors emberismeretre van szükség, hogy a megfelelő elterelő technikákat használja az ember. Egy MÁV-területen sikerült 5 darab kétajtós szekrény méretű férfit leszerelnem, a buta szöke

nő sztereotípiájával. Fejjel lefele tartott térképpel közöltem velük, hogy szerintem eltévedtem, mert a plázába akartam menni, de itt nem találok. Ők lovagiasan kikísértek a helyről, útbaigazítottak, és figyelmeztettek, máskor jobban figyeljek, mert mindenféle aberrált fotós szokott ide belógni csak úgy.

- *Egy másik dolog, amiről szintén egy fanzinodból hallottam először, az eat-art. A Punk Konyha és az Aperitif, továbbá az Erdemes eltenni fanzinjaid e téma köré épülnek. El tudnád mondani nagy körvonalakban a lényegüket, koncepciójukat?*

- Az eat-art az 1960-as években indult, Daniel Spoerri nevéhez fűződik. Okos emberek szavát idézem: „Étkezésművészet műalkotásokban, és az asztalon valósul meg, egyfajta társadalmi tükröképet adva.” Itthon Szabó Eszter Ágnes az első képviselője és a hozzá csatlakozott Fajgerné Dudás Andrea. Ők a mai napig a műfaj eredeti képviselői. Több kezdeményezés van a műfaj meghonosítására, de ezek sajnos torzítják az eat-artot, vagy a gasztronómia felé, vagy a muzeális műalkotás irányába. Az ő gastro-happeningjeiken valósul meg egyedül a kényes határ: az ehető műalkotás egy társadalmi reflexió. A magyar galériák technikai felszerelésben sincsenek felkészülve a műfajra, illetve a műfaj megítélése, elismerése is gyerekcipőben jár, ezért mindenképpen megemlíteném a 2B Galériát, mely már sokadik éve fogadja be a *Common Jam* nevű eat-art akciónkat, melynek már 2014 óta én is tagja vagyok.

Az eat-art eseményekre készített fanzinokból van, ami katalógizáló, összegző jelleggel született, és van, amik már csak grafikai válaszaim a műfaj honi sajátosságaira. A *Punk Konyha Fanzin* egy hidegháborús bunkerben az *Új keresztmetszet* tárlat ideje alatt jött létre. A fanzinbemutatón a nemzeti megbocsátó lecsóimat fogyasztottuk, valamint Eszter rekonstrukciós csokoládéját.

- *És mi a prozine? Ugyanis a Periféria és Forgalmtól Elzárt fanzinokat prozine-nek definiáltad.*

- Mindkét kiadvány próbál ismertetni, személyes tapasztalati és tudományos ismeretek egyesítésével, szélesebb rétegeknek ismeretlen területeket bemutatni a teljesség igénye nélkül. Nem volt cél, mert lehetetlen lett volna az urbex vagy a periféria téma teljes kiaknázása. Egy viszonylag tárgyilagos hanggal, mások addigi kutatásaira, tapasztalataira, felfedezéseire támaszkodva merítettünk a téma azon szegmenseiből, melyek eddig kevésbé bukkantak a felszínre. Ezt a „tudományos” címkét jelentené a prozine elnevezés. Én a magam részéről sokszor egyáltalán nem tudom műfajilag definiálni az általam készített dolgokat, így sok esetben elfogadom, amit hozzáértők „hestegelnek” hozzá, így lett ez a *Forgalmtól Elzárt Terület* esetén is.

- *A Periféria fanzin a Renegát Projekt keretein belül készült. Van, illetve lesz még további kollaborációs munka?*

- A *Periféria* nagyon nagy részben a Rohadék néven működő alkotó munkája; abba írtam fejezeteket, és az urbex is egy fejezet lett volna, ha nem nőtte volna ki magát egy 28 oldalas füzeté. Ezen a ponton lett önálló dolog. A fanzinbemutatóra való készüléskor egy közös performansszal kapcsoltuk össze a két kiadvány megjelenését. Rengeteg közös projekt futott ki a Renegát Projektből, jelenleg hivatalosan 2018 februárjától már nem vagyok a tagja. Közös munkát még tervezünk, konkrétumok nincsenek még.

- *A zinjeid között van egy érdekes című: Mindig te vagy a hülye – bürokratikus kalandjáték. Ez egy valódi kalandjáték? Érdekesen hangzik.*

- Ez a személyes erkölcsi és jogi meghurcolásom szarkasztikus élménybeszámolója, egy nagyon realizisztikus szituációkat felsorakoztató államigazgatási, igazságszolgáltatási kritikával.

A megélt események megjelenési formáját, hogy milyen módon tudnám az olvasás folyamán, a valóságban megélt hivatali kálváriajárást tükrözni, véletlenszerűen találtam meg kisfiam segítségével, aki éppen a kalandjátékok labirintusában bolyongott.

- *Kérlek, sorold fel a zinjeidet egy-egy pár soros leírással.*

- *Forgalmtól Elzárt Terület*, 2015. Urbex prozine.

Aranyköpések artzine, 2016. Másfél év legfáradtabb és legkiábrándultabb pillanatainak jegyzéke.

Pontosítás formajáték, 2016. Játék a tartalom és forma között. Olyan kiadványt hoztam létre, melyben a formai elemek szigorú rendhűségét és trendkövetését teljes mértékben a tartalom fölé helyeztem. Az ötlet egyik alappillére a manapság divatos, minimál grafikai elemeket és semmi-tartalmat, professzionális nyomdatechnikai kivitelezéssel megjelenítő zinekultúra volt. Az ötlet másik alappillére a szakmai tekintélyelvű kiadványok stilisztikai szigora.

T-shört design-zine, 2016. A székesfehérvári Kortárs Művészeti Fesztiválon megrendezett *Pólókon innen és túl* című kiállítás katalógusa.

A bűn tartósítása foglalkoztató füzet, 2017. A *Common Jam* esemény eddigi happeningjeinek összefoglalója.

Kinetikus Ákom-Bákom katalógus, 2017. A Magyar Műhely Galériában megrendezett *Kinetikus ákom-bákom* című első önálló kiállításom katalógusa.

Erdemes eltenni artzine, 2017. Klasszikus fanzin ragasztással és vágással készült mesterpéldány, melyből fénymásolással történt a sokszorosítás. A mesterpéldány több rétegből épül fel, a Kádár-korszak szövetkezeti füzete az alap, melybe a Horthy-korszak Kincses Újság-cikkeit kevertem a *Bűn Tartósítása* című fanzinom cikkeivel. A korokat és az ideológiákat gondolati síkon szabadjára engedtem, csupán grafikailag gondolkodtam szerkesztésükénél, azt a közös hagyományörző pontot megtartva, hogy érdekes eltenni!

I.N.R.I. artzine digipack, 2017. A keresztény gondolkodás linearitásának ördögi köre gyűrűzik egy látszólagos anarchiává. Az apokrif ambivalencia az emberi élet látszólagos, merev egyenessége, és a humanizmus vissza-visszatérő bukásának és dicsőségének ciklikussága között feszül. Ha felvesszük azt a nehéz keresztet, hogy „Istenek vagyunk mindannyian”, akkor az életünk során magunkat kell megváltani. Az anyával homogén világ, a paradicsom, az alma letépése a fáról, a kiskamaszkor. Itt egyetlen feladat van: megkérdőjelezve minden eddigi tézist, külső és belső káoszt kelteni, majd ebből újrateremtani a saját világot, stabil fundamentalizmussal, hittel felvenni a keresztet, megváltani önmagunkat.

- *A Harmadik ember fesztiválon volt szerencsém színpadon látni egy bizarr és számomra sokkoló performanszodat, ahol is egy verset süketnéma jelnyelvvél szavaltál, melyet zeneileg Rovar17 (noise/electronics) kísért. El tudod mondani ennek az általam látott performansznak a koncepcióját?*

- Prózai koncepció helyett verses koncepcióval válaszolok, mert érzelmi síkon, megjelenített képeivel ezerszer pontosabban megfogalmazza a kommunikációnk től-ig egyre szűkülő határait, ha egyáltalán maradt még ilyen.

Kormos virágkoszorú

A nemes szenvedés tükrén át
kifele nézek, pedig csak befele látok.
Hallom minden rezdülésen
néma visszhangját...
Kátrány szitok csurog ki fogaim közt
kezemmel jeleket küldök a semmibe.

Hol volt, hol nem volt
Kiegészem.
A hulló pernyék
Koszorúként fonnak körbe.
Ma se játszik velem senki.

Mit tudtok ti, amit én nem?

- *Honnan vettétek az ötletet, mi volt az inspiráció számotokra?*

- Rovar17 az előadás zenei vonalát találta ki, amihez Nagy Zopán és én szöveggel csatlakoztunk, és jött hozzá a performansz. Mindhárman bőven hagyunk mozgásteret a többieknek, pár fix pont és elképzelés volt csak tisztázva, a többit inspiratív útra tereltük. Az ötletek az én esetemben az általam tapasztalt mindennapi életből jönnek, az emberek és a szituációk pontos megfigyeléséből, az emberek rejtett szenvedéséből, a szomjúságukból, ahogy boldogok szeretnének lenni, ahogy keresik a biztonságot. Nekem a polgári foglalkozásom (egészségügy, elfekvő-patika) kimeríthetetlen forrás. A gyermekem nyiladozó világa, és az ennek nekifeszülő rendszabályozó oktatási-nevelő gépezet szintén kifogyhatatlan inspirációs tárház. Rovar17-tel a Stigmatic Destruction formációban szokatlan zenei forrásokból származó inspirációkat alkalmazunk. Zenei hangzásunkban használunk D.I.Y. hangszereket: Sokol rádiót, hangtálat, saját torzított hangot. A fő különbség a zenei alkotásunknál, hogy amíg a belső ösztönvilág hangzásához fizikai hangokat, bizarr megszólalási formákat keresünk, addig a performanszaimnál és más vizuális alkotásaimnál - a külső világ inspirációjából kiindulva - belső jelenségeket formálok láthatóvá. A *Stigmatic* reflektálás a belső világra, míg a vizuális műfajok teljes mértékben a külső világból építkeznek.

- *A performansz során valóban átszúrta a száját? Milyen folyadékot csurgattál ki a fogaid között?*

- A performansz során a számat arctúkkal szúrtam át. A száj mint output egység lezárása; összevarrása, torzítása mindig izgalmas képi világ. Szimbolikus a kommunikáció deformálásának viszonylatában.

A fekete festék, amit kicsorgatok a számból, ételfesték, de van, hogy vízfesték. A performansz érdekessége, hogy a festék jelenléte miatt minden szúrás - akár a tetoválás - kis pontként marad meg a szám alatt. Speciális börtönmotívum (ponttetoválás) az output egység alatt.

- *A mindennapi életben milyen zenét hallgatsz?*

- Műfaji megkötés nélkül hallgatok minden olyan zenét, melyben valami úttörő, friss jelleget tudok felfedezni. Most a lejátszási listámról csak azokat sorolom fel, amiket a mai nap hallgattam: Treha Sektori, Sex Pistols, Tankcsapda, Nirvana, Aural Hypnox Rituals, Violet Chacki, Lil Debbie, Neon Hitch, Marilyn Manson, Dana International, Salmo, Ektomorff, Kalyi Jag, Orgonite, Mitsoura, Nirvana, Black Crows, Lady Gaga, L*mbik, Digép, és ebben a sorrendben is ment.

- *Már beszélünk a Rovar17-tel együtt alkotott projektedről. Milyen más zenei együttműködéseitek léteznek?*

- *Nojzerr*: vele volt az első zajzenei kooperáció; közös fellépésünk is volt, a neoista videó *A Pseudo Isten Feltámadáshoz* is készítettünk zajzenét.

Stigmatic Destruction: a Rovar17-tel alkotott formációnk, melyben D.I.Y. hangszereken improvizatív formában hozunk létre zajkompozíciókat. Eddig egy amerikai kiadónál jelent meg online letölthető albumunk, folyamatos fellépéseink vannak itthon és Európában egyaránt.

Qad: 8-10 tagból álló improvizatív közösség, ahol a hagyományos hangszereket (gitár, basszusgitár) az elektromos effektekkel, szintetizátorokkal vegyítjük. A végeredmény már sok esetben kilép a zajzene határaiból, és utat keres más műfajok felé.

- *Már jó pár helyen állítottál ki, közülük melyek a legemlékezetesebbek?*

- A sok kiállítás és fesztivál közül kettőt emelnék ki. Az egyik Celldömölkön egy bencés apátság romjai között zajló Urbex Anatomy fesztivál volt, amit Erdélyi Zsolt Maxszal szerveztünk. Egynapos pop-up kiállítás volt zajzenei fellépőkkel: Nojzerr, Rovar17, L*mbik, melyet performansszal kísértem, Aczél Györgyné művésznővel együtt. A másik egy gerillaakció volt, mely az Off-Biennálé Budapest keretein belül zajlott a Nagyvásártelepen. Mindkettő esetében éreztem azt, hogy minden áldozat, amit az elképzeléseim megvalósításáért hozok, csodává érik be.

- *Állítottál ki Rómában, Párizsban. Nemzetközileg elismert művész vagy?*

- Nem igazán tudnám megmondani, de sok külföldi művész „barátom” van. Követjük egymás munkásságát, sokszor kollaborációs munkákat is elkövetünk. Az ArtWALL Project keretein belül, három hazai résztvevőt leszámítva, teljesen nemzetközi összefogásról beszélhetünk. Ha nemzetközi felhívásra adok be művészi pályázatot, már tudok hivatkozni más, nem hazai kiállításokra, nemzetközi fesztiválokra is, melyeknek híruk, elismertségük van. A Rovar17-tel tett mini európai turnénk során sok underground helyre és alternatív központba eljutottunk, ahol már tudnak rólunk, tudnak a kiadványaimról is.

Lucas Carter

Bán Katalin

Kovács István

Renegát Projekt Crew

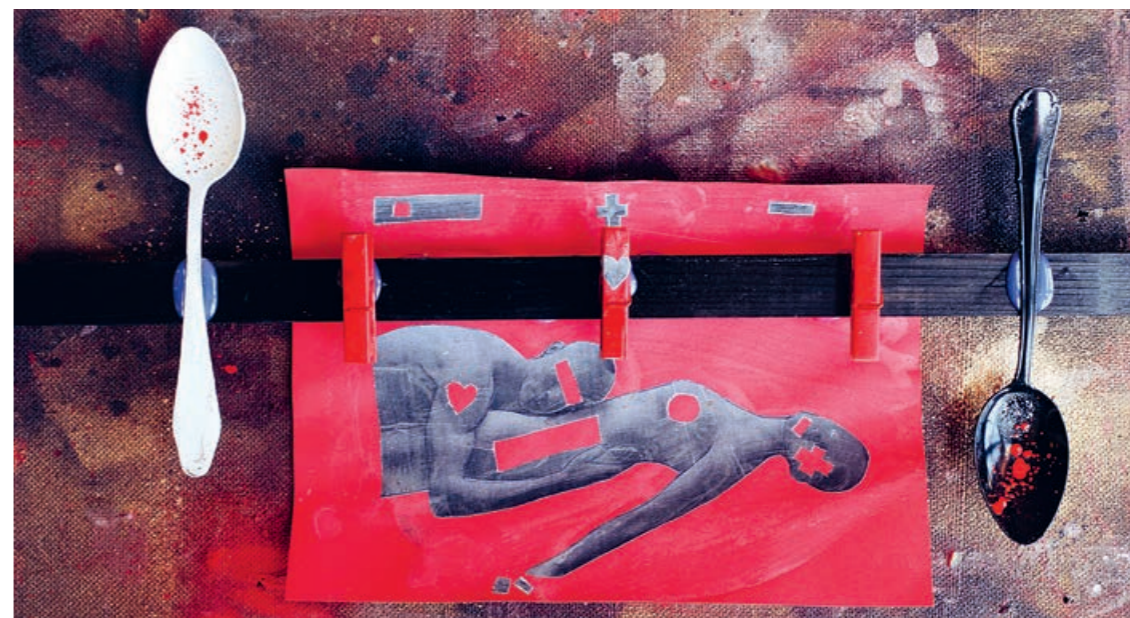
Kovács István

NUDE RE-CON-TOUR
Syporca Whandal kiállítása
2018. július 26. – augusztus 10.

Amióta Syporca Whandal felbukkant a „hiteles forrású földalatti” művészet tudatosan választott legalsó rétegéből, és kilépett az underground köztes felszínére – amely még őrzi törzsökös hagyományait, azonban igényt tart arra is, hogy érintkezzen a nyilvános művészettel –, sok minden történt vele, ugyanakkor semmi sem. Nem tett ugyanis önmaga személyiségére és hitvallására nézve semmilyen komoly engedményt annak érdekében, hogy a neve bekerüljön a művészeti közgondolkodásba. Hű maradt eredeti poétikai elkötelezettségéhez, ám gondolkodását folyamatosan tágította a szépművészet történeti korpusza felé. Ráébredt arra a felismerésre, hogy végtére is minden tudás egy töről fakad, a többit pedig azok a társadalmi-szociális körülmények határozzák meg, melyekben az egyén formálódik, önmagát keresve. Ezt a fajta kettősséget jelen kiállításon is megfigyelhetjük.

Adott a művészettörténet különféle szegletéből kiemelt húsz meztelen női test, ismertek és kevésbé ismertek; olyanok, akik a kánonban előkelő helyet foglalnak el, és akik kevésbé. Whandal nem a magasművészet elvárásai szerint válogat, hanem az a szándék vezérli, hogy egy személyes, spirituális kapcsolatot hozzon létre az alanyokkal, a képek szerzői által kiválasztott modellekkel. Ők pedig általában nem a klasszikus mércékkel mért eszményi nőiséget képviselik, több esetben is eltérve attól a sztereotípiától, ami alatt a női szépség fogalma évszázadokon át kialakult. Gustav Klimt, Roy Lichtenstein és Fernando Botero nem ugyanazt a poétikát statuálja, a különbség jelentős közöttük. A Willendorfi Vénusz és Egon Schiele között világok vannak, ám mégis tudjuk, hogy valahol ugyanazok, ugyanazt a női ősprincípiumot demonstrálják: az erotikát, a szexualitást és a termékenységet.

Mi sem lett volna egyértelműbb annál, ha Whandal a történeti avantgárd szervezeti mintáiból sarjadt jelenkori szubkultúra nyelvi fortélyainak a szellemében

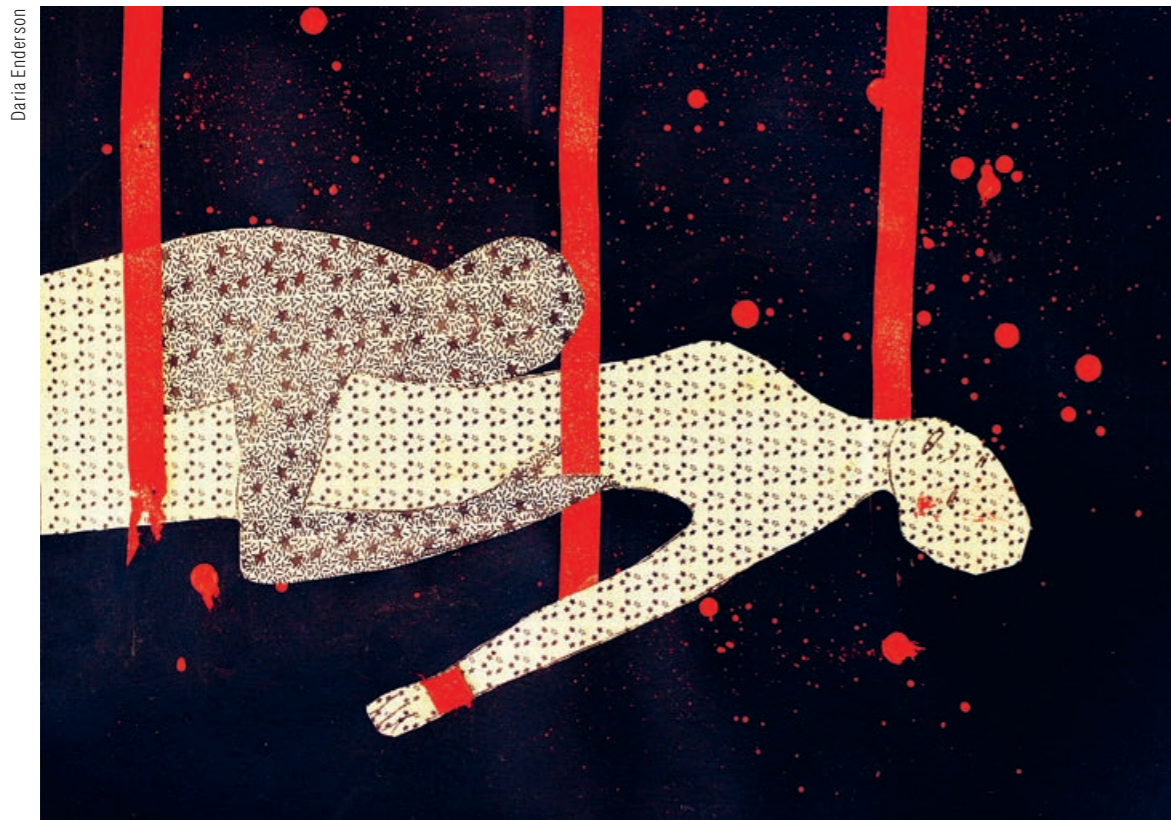
Daria Enderson

kölcsön veszi az egyetemes művészettörténet húsz legismertebb aktképét, és a számára cseppet sem idegen dekonstrukciós módszerekkel megpróbálja őket demisztifikálni, ezzel téve pontot az alkotói folyamatra. Úgy gondolta, számára nem ez az igazi út, az akt problematikáját nem ily nemes egyszerűséggel kell megközelíteni, mivel a felvetés sokkal összetettebb. A dekonstruálás, a megfosztás gesztusát követően a konstruálás, az építkezés úgyszintén dialektikus módszeréhez nyúlt, s az eredeti művek vonatkozásában kizárólag a körvonalakra hagyatkozva, a saját standard stilisztikai eszközeivel betelepítette őket. A testkontúrok kirajzolásánál indigós másolási módszerhez folyamodott, ezáltal fejezve ki tiszteletét a magyar avantgárd Erdély Miklós által vezé-

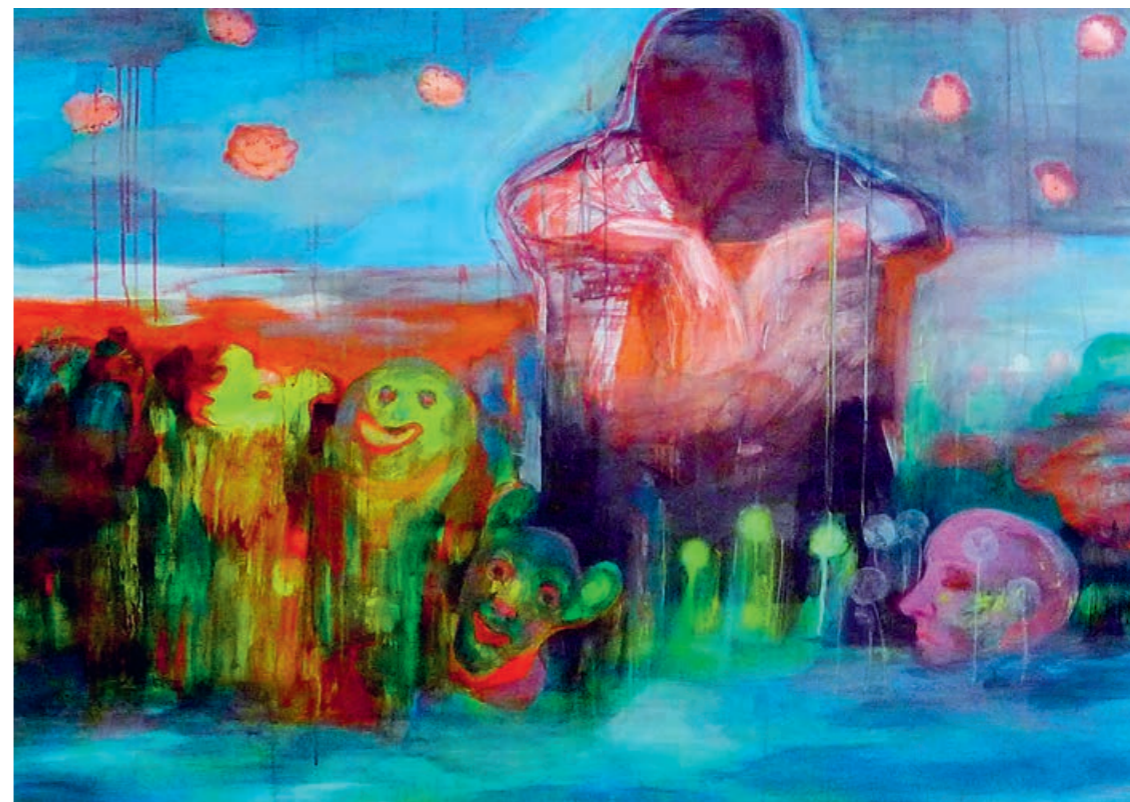
relt csoportosulása iránt. Nyert tehát egy-egy papíralapú üres formát, melyet a kifestőkönyvek technikáját követve, és a történeti avantgárd, a szubkultúra forrásvidékéről származó polifon nyelvi eszközökkel kellett tartalmassá tenni, melyeket pályafutásának kezdete óta sajátjának vall.

Galériánk 2017-es katalógusában jegyeztem meg, hogy Whandal univerzális nyelve mindenhol felismerhető, értelmezhető. Húsz szerző ugyanannyi aktképét tekinthetjük meg, illetve azok hült nyomát. Mindegyik újragondolt akt egy-egy Syporca Whandal, akiben ugyanakkor benne van mindegyik eredeti modell: a holt helyett az élő nő.

SZOMBATHY BÁLINT

Daria Enderson

Dér Virág

A VÉLETLEN

*Nagykátá-Erdőszőlő
nemzetközi művésztelep
2018. augusztus 16. - szeptember 7.*

Tapasztalataink szerint a véletlennek igencsak komoly szerepe van anyagi világunk hétköznapi történéseinek alakulásában, mi több, alkalmanként az egészen bonyolult társadalmi események irányát és végkifejletét is képes befolyásolni. Érvényes ez a megállapítás a különböző platformokon zajló emberi tevékenységek folyamataira is. Számptalan példa igazolja, hogy a tudományos munka eredményeinek pozitív alakulásában a főszerep esetenként a véletlennek jutott. A képzőművészet sem kivétel ez alól. Az alkotómunka folyamatában, különö-

sen annak kísérleti fázisaiban a „spontánul létrejövő”, a „véletlenül alakuló” formai megjelenések rendkívül izgalmas lehetőségekben bővelkedő perspektívákat nyitnak, amelyek a későbbiekben különböző műformák megjelenéséhez vagy akár egész művészeti korszakok megújításához vezetnek. Az egyéni stílusjegyek kialakulásában is fontos szerepe van a véletlennek. Ismerünk olyan alkotókat (például Jackson Pollock), akik a véletlent tudatosan és eredményesen építették be alkotómódszerükbe, így hozták létre a csak rájuk jellemző, határozott karakterű életművüket.

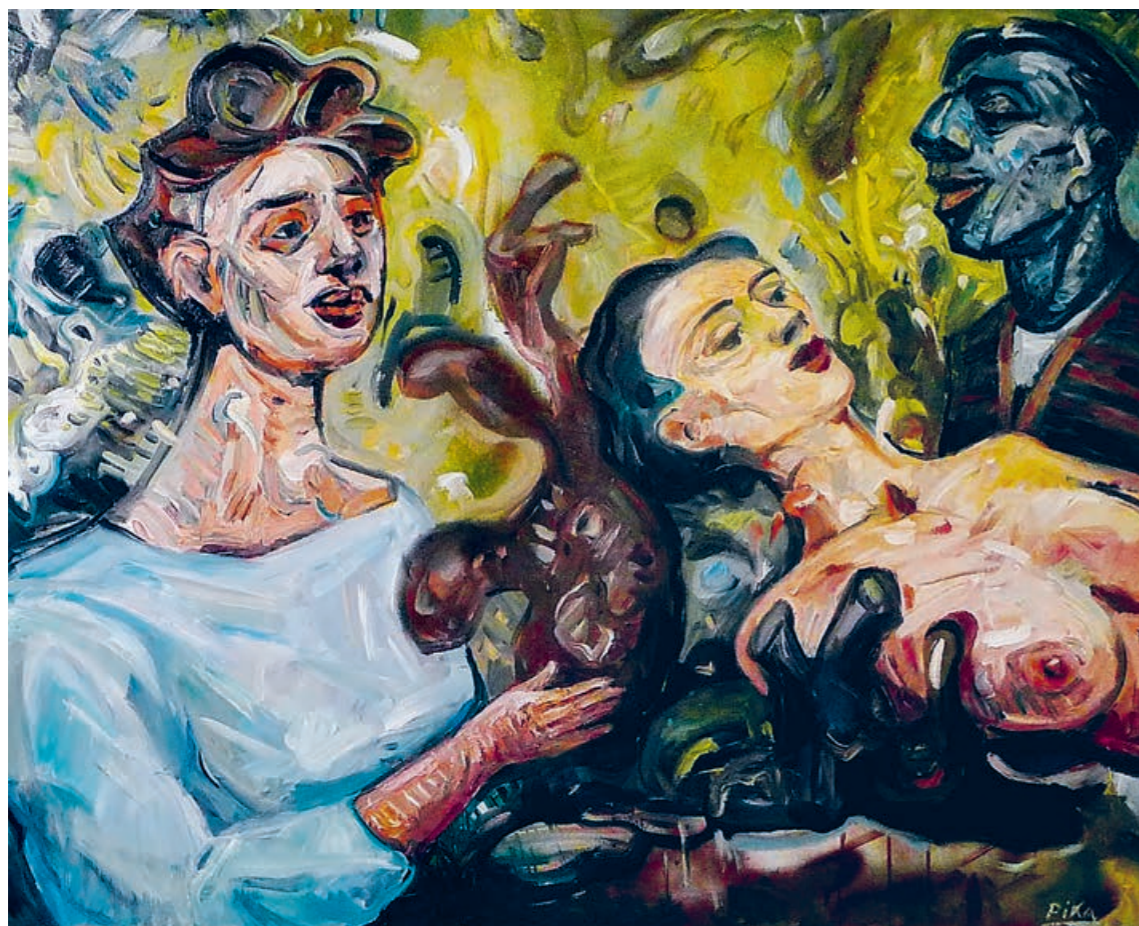
Mindezek fényében tehát a véletlennek érdemes kiemelt figyelmet szentelni a művészi tevékenységben, ezért mi most egy ilyen közös odafigyelésre invitáltuk a művésztelep meghívottait.

Tizenöt éve működő művésztelepünknek vannak állandó tagjai, akik éves rendszerességgel vesznek részt az alkotómunkában, és gyarapítják a több száz műtárgyból álló kortárs gyűjteményt, amelynek Nagykáta város önkormányzata a kezelője. Minden évben vannak új meghívottaink, akik nem csupán kapcsolati tőkénket gyarapítják, de alkotásaikkal is emelik az itt zajló „nemzetközi művészeti párbeszéd” színvonalát. A húsznapos alkotómunkát két kiállítás zárja, amelynek mindkét helyszíne Budapesten van: egyik a MAMŰ Galéria, a másik az MMG Galéria.

Az MMG Galériában kiállító művészek névsora: Bar tus Ferenc, Háth Nóra, Charlotte Herben, Tina Tonagel, Pierre Estourgie, Desislava Unger, Bob József, Dér Virág, Cservenka Edit, Nadya Bertux, Elekes Károly, Lipták Ágnes, Németh Tamás, Nagy Árpád Pika, Taskovics Éva, Orsós Bence, Kácsér László, Palkó Tibor, Asri Sayrac, Uta Heinecke, Miguel Mothes, Kerstin Franke-Gneuss, Szitás Bernadett, Angela Lubic, Josef Tihanyi, Petrla Ferenc, Gesine Grundmann, Arkediusz Ignaszak, Armando Gomez, Karl Menzen, Ivo Weber, Sebestyén Zoltán.

NAGY ÁRPÁD PIKA

Nagy Árpád Pika

FELJEGYZÉSEK ÉJFÉL KÖRÜL

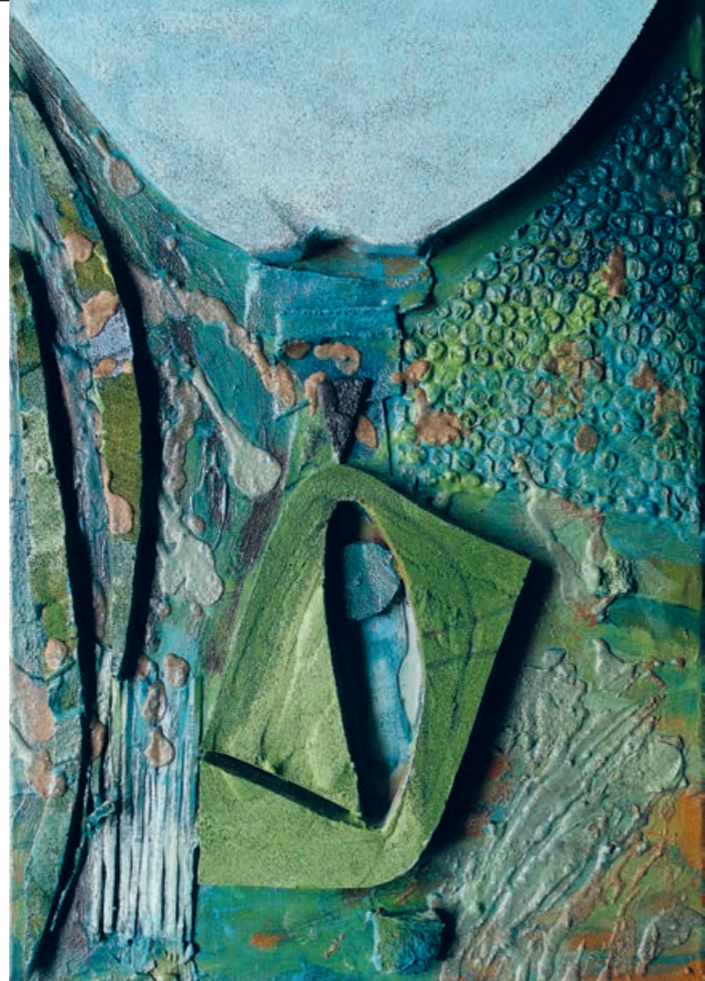
Barics Sándor kiállítása

2018. szeptember 20. – október 12.

A *Feljegyzések éjfél körül* című bemutatón a művész korai munkáinak válogatását, az 1990-es és a 2000-es években készült, színekben gazdag sorozatait ismerhetjük meg. A papírmunkáktól kezdve – melyek leginkább színjegyzeteknek nevezhetők – egészen a nagyméretű vásznakig, melyeken nemcsak festék, hanem különféle

anyagok újrafelhasználása is helyet kapott. Egy grafománias író munkamoráljához hasonlóan Sándor is nagy kedvvel és folyamatosan alkot.

Barics Sándor 1970-ben született, Baján. Mái meghatározó az a gyermekkori érdeklődése, mely a csillagászat-hoz, a természetkutatáshoz és a régészethez köti. Ehhez csatlakozott egy másik szenvedély: a művészet. Még fiatal korában került kezébe Bernáth Aurél *Feljegyzések éjfél körül* című könyve, benne pedig a következő idézet: „A festőlélek egyike a világ legérzékenyebb műszereinek.

Tapasztalatból tudom...” Ezt a sort később Sándor is magáénak érezhette. Ez a könyv mutatta be számára és értette meg vele, hogy mit is jelent festőnek lenni. Az alkotómunkában az inspirálta leginkább, hogy láthatóvá tudja tenni a láthatatlant. Az elmúlt években leginkább a Mars bolygó bűvöletében alkot, és műveinek nagy részét a vörös bolygó kutatásának, felfedezésének szenteli.

A művész tanulmányait a Münchener Képzőművészeti Akadémián kezdte, majd New Yorkban folytatta, ahol szintén festészetet tanult és diplomát szerzett. Ebben az időszakban az absztrakt expresszionizmus jegyében alkotott. Nagy hatással volt rá – és ezt az alkalmazott színekben is láthatjuk – a müncheni Der Blaue Reiter mű-

vészcsoporthoz tartozó kiállítása, melyet gyakran látogatott. Valamint többek között Tiepolo Würzburgban látható freskója is, melynek kompozíciós szerkezetének részleteit többször is átdolgozta. Ezen a freskón egy olyan fantázia-tér jelenik meg, melynek témáját később saját kifejezésformájában ő is megfestette. Sándor úgy fogalmaz, hogy általa egy színpompás birodalmat teremtett.

New York-i tanulmányai során már teoretikusan foglalkozott a festészetrel. Az akadémiai órák után az alkotási vágy nem hagyta nyugodni, így estékbe, sőt hajnalokba nyúlóan rajzolt és festett. Elmondása szerint leginkább az éjszakai órákban tud dolgozni. Amikor minden sötét és nyugodt, forgatja magában a témákat,

és keresi hozzá a megfelelő árnyalatokat. A *Feljegyzések éjféli körül* kiállításcím tehát ebből a szempontból is érdekes.

Később a festészet mellett más médiumokkal is kísérletezett. Már gyermekkorában is folyamatosan magánál hordott egy kamerát, amivel képeket rögzített. Ez a szokás megmaradt, és folyamatosan keresi a számára érdekes motívumokat, melyekre hétköznapi helyzetekben bukkanhat az ember. Egy ilyen árnyékfotó-sorozatot láthatunk például dada-verses kötetében, hiszen az irodalom is foglalkoztatja. Játszik és alkot a szavakkal, hol német, hol angol vagy magyar nyelven. A festészet néma költészet és a költészet egy képekkel teli érzelmi birodalom számára.

Foglalkozott filmkészítéssel, és forgatókönyveket is írt, de 2014 óta visszatért a festészethez. Fókusz a érintetlen helyek felé irányult; a Földnek azok a részei érdeklik leginkább, ahol az ember még nem hagyott nyomot maga után. Bolygónkon már szinte alig lehet ilyen helyet találni, ezért gyakran fantáziál misztikus helyekről és olyan kultúrák nyomairól, melyekről már rég megfeledkezett az emberiség. A Földön túl pedig ott a határtalan tér, ezért foglalkozik szisztematikusan az űrrel, figyeli a felderítő expedíciókat; az űrtörténet jelenlegi történéseit fejből tudja. Olyannyira, hogy a szondák programjához igyekszik saját kiállításait alakítani, így az Insight Mars misszió landolásának idején, november 26-án Berlinben lesznek láthatóak az alkotásai. Ez az űrprojekt is számos kérdést vet fel a még érintetlen tájakkal kapcsolatban. Bár ember még nem járt ezen a bolygón, a kiküldött szondák által már nyomot hagyott rajta.

Barics Sándor leginkább a tájkép műfajában alkot, melyekhez gyakran használ fel valós képeket a NASA-tól. A tájbázisokon belül leginkább a különféle felületek érdeklik, ezért is mutatja ezeket a különleges, távoli helyeket felülnézetből. A madárperspektíva egyrészt követi az űrfotók beállítását, és lehetővé teszi, hogy a néző átlássa a bemutatni kívánt teret. A módszer révén külső pozícióba kerülhetünk, mely még inkább érzékelteti,

hogy az ember ezeket a területeket még nem vonta uralma alá. Barics festésze ugyan a felületből indul ki, mégsem marad a síkébrázolásnál. A képelemekhez pedig különféle anyagokat használ fel, úgymint homokot, követ, gumit, fóliát. Minden olyan dolgot, melyre mások szemétként tekintenek, viszont számára hasznos építőelem. Alkotásai így természet-maketteké állnak össze.

Lebilincselő érzés az űrrel foglalkozni, mert a végetlen univerzum, a külső fizikai tényezők és az idő dimenziója jóval túlmutat az emberi világon. Reméljük, hogy egy következő kiállítás alkalmával megismerhetjük Barics Sándor ezzel a témakörrel foglalkozó alkotásait is.

SIPOS TÜNDE

HÍREINK

Szabó Kristóf

Hajlított párhuzamok címmel tekinthették meg a látogatók Céline Struger klagenfurti művész és Szombathy Bálint közös tárlatát, július és augusztus folyamán, a budapesti K.A.S. Galériában. Vojnits-Purcsár Vító mondott megnyitóbeszédet (lásd fenn).

Augusztus 18-án *Halottak élén* címmel, az I. világháború és a magyar irodalom és művészet viszonyának szentelt Tokaji Írotábor keretében Kassák Lajos-nap volt, melyen Kelemen Erzsébet, Petőcz András és Szkárosi Endre tartottak előadást Kassák műveiről, illetve a MA hazai és bécsi szerepéről.

Az Art+Text Budapest Galéria szervezésében *Formabontók - Neo-avantgárd és Új hullám a magyar fotóművészetben, 1965-2005* címmel nyílt csoportos kiállítás az egri Kepes Intézetben szeptember 6-án, melyen közönség elé kerültek többek között Erdély Miklós, Herendi Péter, Kerekes Gábor, Mányó Szert Károly, Szirányi István, Szombathy Bálint és Tóth Gábor munkái.

Poetry & Performance címmel a zürichi Schedhalléban nyílt kelet-európai történelmi kiállítás szeptember 15-én. Magyar származású kiállítók voltak: Csernik Attila, Szalma László, Hajas Tibor, Koronczai Dávid, Ladik Katalin, Szentjóbgy Tamás és Szombathy Bálint.

Fényforrások címmel nyílt válogatás a Magyar Elektrográfiai Társaság tagjainak munkáiból a párizsi Olivier Bonnin Galériában, szeptember 21-én.

A nemzet, az azonosság és az egyén témakörére épült, *Drifting Borders* című nemzetközi művészeti találkozót bonyolítottak le a hongkongi Cattle Depot-ban, szeptember 28. és október 1. között. A performanszműsorban és a kiállításon helyet kaptak Juhász R. József és Szombathy Bálint (képünk a következő oldalon) munkái.

Október 18-án Szegeden a Hajnóczy Szöveggondozó Műhely megtartotta éves konferenciáját, amely ezúttal a Hajnóczy-művekben észlelhető performativitás és művészetköziség témáját járta körül. Egyebek mellett szó volt az író Balázs Béla-stúdiós kapcsolatairól (F. Tóth Péter), műveinek médiumközi tereiről (Szkárosi Endre), filmes feldolgozásairól (Németh Gábor); a résztvevők meghallgathatták Nemes Z. Mária, Hajnóczy-szövegekre készült reflektív szöveges és zajköltészeti kollázsát, megtekinthették Rácz Lőrinc belsőépítész és fénytervező *Fekete fény a sötétben / Black Light in the Dark* című installációját. Mindezek után pedig a Szenteczki Zita (rendező) és Juhász András (intermédia-művész) által jegyzett és a DON'T EAT Group által készített *A halál kilovagolt Perzsiából* című

Juhász R. József

színdarabot tekinthette meg a közönség, amelynek 2017 decemberében, a Trafóban volt ősbemutatója. A filmmel kiegészített ösztönművészeti adaptációt ezen alkalom élőzene (Sörös Zsolt zeneszerző; hegedű) kísérte.

Hermann Zoltán *Kreatúrák, szelfik* című kiállítását Szombathy Bálint nyitotta meg a budapesti Ateliers pro Arts Galériában, október 27-én.

Fotó az elektrográfiában címmel tartott előadást Szombathy Bálint az Art Market Budapesten, október 12-én.

November 15-17-én rendezték meg a pozsonyi Ars Poetica 2018 fesztivál költészeti napjait, amelyen magyar részről Szkárosi Endre lekto-performanszát láthatta a közönség. A fellépő költők között volt Luc Bénazet (FR), Alexandru Potcoavă (RO), Risto Ahti (FI), Camilla Nelson (GB), Kathrin Schmidt (DE), Noam Partom (IL), Martin Poch (CZ), Jana Beňová (SK), Luke Roberts (GB), Olivier Brossard (FR), Renate Aichinger (AT) és Bruno Doucey (FR). Kiemelkedő sikert aratott Hannah Silva (GB) és Tomomi Adachi (JP) hangköltészeti koncertje.

MUNKATÁRSAINK

BÍRÓ JÓZSEF
Budapesten született 1951-ben, költő, performanszművész. 1975-től rendszeresen publikál verseket. Egyéb műfajai: vizuális költészet, műfordítás, kispróza, kritika, grafikai művészet. 1987 óta művészi előadásokat tart, akciókat hajt végre.

BUJDOSÓ ALPÁR
1935-ben született Budapesten. Okleveles mérnök, író, a Magyar Műhely volt szerkesztője. Legutóbbi kötete *299 nap* címmel jelent meg az '56-os Intézet és a Magyar Műhely közös gondozásában (Budapest, 2003).

KELEMEN ERZSÉBET
1964-ben született Edelenyben. 2000-tól Debrecenben él. Író, költő, drámaíró, tanár. Eddig 12 könyve látott napvilágot. PhD-értekezését Papp Tibor vizuális költészetéből írta, és summa cum laude minősítést kapott. Kutatási területe az avantgárd és a kortárs vizuális költészet. Képviseiből számos alkalommal rendeztek kiállítást.

KOLLER RENÁTA
Újvidéken született 1976-ban. A helyi Művészeti Akadémia grafikai szakán diplomázott. Test című önálló kiállítását 2013-ban rendezte a Magyar Műhely Galéria.

KUDRI DÁVID
1986-ban született, történészként végzett. 2008-óta ad ki kazettákat és saját készítésű fanzinokat, Posthuman Productions néven. Ezek koncepciója, tematikája, formátuma szabadon változó.

L. SIMON LÁSZLÓ
Író, költő, szerkesztő, vállalkozó, politikus. 2004 és 2010 között a Magyar Írószövetség titkára. 2010-től fideszes országgyűlési képviselő, az Országgyűlés kulturális és sajtóbizottságának elnöke, 2011 októberétől a Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának elnöke, 2012. június 18-tól 2013. február 27-ig a kultúráért felelős államtitkár. 2018-ban az országgyűlési választáson a Fidesz-KDNP színeiben harmadszor is parlamenti képviselővé választották. Jelenleg az Országgyűlés Kulturális bizottságának alelnöke. Verseket, esszéket és tanulmányokat publikál, mintegy húsz kötete jelent meg. Két és fél évtizedes szerkesztői gyakorlattal rendelkezik: a Magyar Műhely szerkesztője és

a Kortárs rovatvezetője, valamint évekig a Szépirodalmi Figyelő című folyóirat főszerkesztője volt, s jelenleg is a Kommentár szerkesztőbizottsági tagja. Az általa írt és tervezett könyve, a *Japán hajítás* című verseskötet a 2008-as Könyvhéten Szép Magyar Könyv Díjat kapott. Két tudományos, illetve egy helytörténeti könyvsorozatnak a sorozatszerkesztője (Aktuális avantgárd, Underground expanzió, Velencei-tavi Könyvtár). Több mint egy évtizede alapítója volt a budapesti Magyar Műhely Galériának, ami ma a fővárosi képzőművészeti élet egyik elismert helyszíne.

SZ. MOLNÁR SZILVIA

1972-ben született Budapesten. ELTE BTK-n szerzett PhD fokozatot. Első kötete *Kép(zet)eink* címmel a Vár Ucca Tizenhét Könyvek kiadásában jelent meg 1998-ban. Bujdosó Alpárról szóló, *Szavak visszavonulóban* című monográfiája az Aktuális Avantgárd című sorozatban jelent meg 2012-ben.

NAGY ÁRPÁD PIKA

1950-ben született az erdélyi Erdőszentgyörgyön. A kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Akadémia festészeti karán diplomázott 1978-ban. A Rákospalotai Múzeum megbízott vezetője Budapesten. Alapító tagja a MAMŰ Társaság Kulturális Egyesületnek és a Block Csoportnak.

NAGY PÁL

1934-ben született Salgótarjánban. Író, műfordító, tipográfus. A Magyar Műhely egyik alapító szerkesztője. 1972-1977 között a francia d'atelier szerkesztője. 1987-ben megalapította a p'ART című videofolyóiratot. Számos vizuális költészeti kiállítása volt, performanszaival több fesztiválon szerepelt. Utolsó kötete: *Une francophonie millénaire. Honoré Champion, Paris* (2016). Magyar uralkodók, írók, tudósok, hadvezérek, politikusok, művészek és mások eredetileg is franciául írt leveleinek antológiája, a 16. századtól kezdve Ady Endréig.

NÉMETH PÉTER MIKOLA

1953-ban született Diósgyőrben. Költő, művészi-esszéista, szerkesztő és rendező. Az ELTE BTK filozófia szakán szerzett tanári diplomát 1991-ben. 1983-1995 között a váci Fiesta Színház művészeti vezetője; 1990-1994-ig a Katedrális című folyóirat alapító-főszerkesztője; 1989-2001-ig az Expanzió nemzetközi performanszfesztiválok társszervezője; 2002-től napjainkig az Ekszpanzió Nemzetközi Kortárművészeti Társulás alkotó-rendezője. Hét kötete közül kiemelkedik a *Napkút* és a Magyar Műhely kiadók gondozásában, 2008-ban megjelent *VisszaSejtesít* című válogatott és új verseinek, irodalmi performanszainak, vizuális költeményeinek kiadása, valamint 2018-ban a Hungarovox

Kiadónál megjelent *Személyesség a személytelenségben - Párbeszélgetései* könyve (1992-2017) című műve.

PETŐCZ ANDRÁS

Író, költő, 1959-ben született Budapesten. Kassák-, József Attila- és Márai-díjas. Szerkesztője volt a Jelenlétnek (1981-től), a Magyar Műhelynek (1989-1992). *Médium-Art* címmel reprezentatív vizuális költészeti antológiát szerkesztett 1990-ben. Legutolsó könyve: *Másnap* (regény, 2011).

RŐCZEI GYÖRGY

1956-ban született Budapesten. Tanár, képzőművész, szerkesztő. „A művészet szabadságáért végzett kiemelkedő munkásságáért” többször megkapta az NIPP-díjat. A *sámán útján* című képregénye 1995-ben jelent meg.

SIPOS TÜNDE

2012 óta dolgozik a magyar művészeti szcéna különböző területein: műtárgy- és ékszerbecsüsként a korábbi Biksady Galéria és Aukcióházban, jelenleg a Ludwig Múzeum - Kortárs Művészeti Múzeumban. Rendszeresen publikál hazai művészeti magazinokban.

SULYOK BERNADETT

Muzeológus, irodalomtörténész. A Debreceni Egyetem magyar nyelv és irodalom, valamint művelődési menedzser szakán 2000-ben szerzett bölcsészdiplomát. PhD-disszertációját 2008-ban védte meg, amelyet Kodolányi János ókori témájú, mitikus tetralógiájáról írt. A Petőfi Irodalmi Múzeumban a Magyar Műhely szerkesztőségi gyűjteményének feldolgozója. A folyóirat történetéről 2012-ben rendezett kiállítást Sípos László művészettörténésszel közösen, a lap ötvenéves fennállása alkalmából.

SZOMBATHY BÁLINT

1969-ben a szabadkai Bosch+Bosch művészeti csoport alapító tagja. 1971-1972 és 1985-1991 között az újvidéki Új Symposion című folyóirat grafikai, illetve művészeti szerkesztője. 1989-től a Magyar Műhely című folyóirat főszerkesztője; 2003-tól szerkesztője, 2011 óta felelős szerkesztője. A Magyar Műhely Pixel-könyvek című sorozatának szerkesztője (2004-), az azonos nevű galéria kurátora. 1993-tól tagja a Magyar Írószövetségnek. A Magyar Elektrográfiai Társaság alapító tagja (2001).

SZÚGYI ZOLTÁN

1953-ban született a vajdasági Adán. 1991 óta Budapesten él. Költő, író. Legújabb verseskötete a *Lélek elindul* címmel az újvidéki Forum Kiadó gondozásában, az idei Ünnepi Könyvhétre jelent meg.

magyar műhely

MAGYAR MŰHELY művészeti folyóirat | Ötvenhatodik évfolyam | 186. szám - 2018/4

Felelős szerkesztő: Szombati Bálint

Főmunkatárs: L. Simon László

Szerkesztők: Juhász R. József, Szkárosi Endre

Alapító szerkesztők: Bujdosó Alpár, Nagy Pál, Papp Tibor

A borító 1. oldalán: Róczei György *Párizsi trojka (Kassák Lajos, Tamkó Sirató Károly, Papp Tibor)* című kollázsa, 2018

A borító 4. oldalán Barics Sándor festménye látható.

Tördelés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu

Cím/Address: H-1463 Budapest, Pf.: 823, Hungary | Tel./fax: +36-1-321-4757

Kiadja a Magyar Műhely Alapítvány | 1072 Budapest, Akácfa utca 20.

Felelős kiadó: Szombati Bálint

Adószám: 18073946-1-42 | Számlaszám: 10102086-09742602-00000000 | ISSN 0025-0201

Előfizetési díj: 3000 forint/év

Egy szám bolti ára: 800 Ft

